

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A PVH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

TESTAMENT A INVENTÁŘ JOHANY TRČKOVÉ Z LÍPY

Vedoucí práce: doc. PhDr. Marie Ryantová, CSc.

Autor práce: Karolína Soušková

Studijní obor: Historie - archivnictví

Ročník: 4.

2018

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 10. května 2018

Na prvním místě bych ráda poděkovala doc. PhDr. Marii Ryantové, CSc., za její připomínky a rady, které mě vždy posunuly o krok vpřed.

Dále bych ráda poděkovala Lukáši Pelikánovi za pomoc s čtením paleografických textů. V neposlední řadě velké poděkování náleží mé rodině, která mě po celou dobu psaní podporovala.

Anotace

Bakalářská práce s názvem *Testament a inventář Johany Trčkové z Lípy* se zabývá především testamentární praxí a dalšími kroky, které této praxi předcházely, či následovaly, jako bylo například sepsání inventáře. V práci byla také nastíněna pozice ženy ve společnosti, v manželství, ale také v majetkovém právu. Dále byla stručně popsána genealogie rodu Trčků z Lípy. Součástí bakalářské práce je také edice dvou výše zmíněných dokumentů, které jsou uloženy v Archivu Národního muzea v Praze.

Abstract

Bachelory thesis with title *Testament and inventory of Johana Trčková z Lípy* is concentrated primarily on testamentary praxis and other steps, which preceeded or followed the praxis, for example writing the inventory. In this thesis, the position of the woman in society is outlined as well as in society, as well as in marriage and in property law. Further on there is a description of genealogy of Trčka. A part of the bachelor thesis is also edition of two documents mentioned above, which are imposed in the Archive of National Museum in Prague.

Obsah

Úvod	7
1. Dědické právo a varianty dispozice majetku	11
2. Testamenty a jejich ustálená forma	14
3. Pozůstalostní inventáře	18
4. Ženské testamenty a inventáře	19
5. Postavení ženy v českém zemském právu	20
5.1. Postavení ženy v majetkovém právu	20
5.2. Žena a manželství	21
5.3. Věno a výbava	22
5.4. Vdovství	23
6. Trčkové z Lípy, historie rodu	25
7. Johana Trčková z Lípy	29
8. Inventář Johany Trčkové z Lípy, 1589	34
9. Testament Johany Trčkové z Lípy, 1596	36
10. Edice	37
10.1. Ediční poznámka	37
10.1. Edice inventáře Johany Trčkové z Lípy	38
10.3. Edice testamentu Johany Trčkové z Lípy	43
Závěr	49
Seznam zkratk	52
Seznam pramenů a literatury	53
Prameny nevydané	53
Prameny vydané	53
Literatura	53
Seznam příloh	57

Úvod

Bakalářská práce si klade za hlavní cíl zpracovat testament z roku 1596 a inventář z roku 1589 Johany Trčkové z Lípy.

Mezi první a základní otázky této práce bude patřit dědické právo a následná dispozice majetku. Pro studium dědického práva a práva celkově je zde nezbytně nutné zmínit rozsáhlou edici Josefa a jeho bratra Hermenegilda Jirečka.¹ Tímto tématem se také zabývala Anděla Kozáková, která se zaměřila na postavení ženy v českém zemském právu.² Další důležitou prací jsou *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945* od Václava Vaněčka.³ Podobnou koncepci také vytvořil Karel Malý, který sepsal historii práva v díle *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*.⁴

V následující kapitole je popsána testamentární praxe a na to navazující sepsání pozůstalostních inventářů. Zásadou testamentů i inventářů můžeme zpětně nahlédnout do života tehdejších lidí. Testament, dříve opomíjený pramen, dnes dostává prostor, aby odhalil svá tajemství šlechtických a měšťanských rodin. Nesmí být zapomenuto také na duchovní testamentsy, které se v menší míře také dochovaly. Na začátku osmdesátých let 20. století se o testamentsy a také o pozůstalostní inventáře začal zajímat Jiří Pešek,⁵ který mezi prvními vnesl písemnosti do povědomí historiků a dalších. Jiří Pešek vycházel převážně z pražského měšťanského prostředí. Z měšťanského prostředí pochází také práce Michaely Neudertové (provdaná Hrubá), základem její práce jsou pozůstalostní inventáře z doby předbělohorské.⁶ Dále Olga Fejtová, která se zabývala

¹ Hermenegild JIREČEK (ed.), *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého*, Praha 1888; Josef JIREČEK - Hermenegild JIREČEK (edd.), *Zřízení zemská Království českého XVI. věku*, Praha 1882, s. 216 (článek F. 3 zemského zřízení z roku 1549).

² Anděla KOZÁKOVÁ, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926.

³ Václav VANĚČEK, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1974.

⁴ Karel MALÝ, *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha 1988.

⁵ Jiří PEŠEK, *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, PSH 15, 1982, s. 63-92.

⁶ Michaela NEUDERTOVÁ, *Inventář pozůstalosti jako pramen poznání všedního dne ženy*, in: *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies*

knižními soubory, ale také pozdně středověkou a novověkou testamentární praxí měšťanů.⁷ Další sféru zájmu o pozůstalostní praxi nalezneme v jižních Čechách na dnešním Historickém ústavu Jihočeské univerzity (do roku 2003 Katedra historie Pedagogické fakulty). Zde bych uvedla Václava Bůžka, který se zabýval měšťanskými pozůstalostními inventáři.⁸ Dále také Pavel Král, který především zpracoval edici celkem 101 šlechtických testamentů z let 1550 až 1650.⁹ V jedné z dalších publikací se Pavel Král zaměřil na smrt české šlechty a následné pohřby.¹⁰ Věnoval se také ženské problematice, která však vždy souvisela s tématem předchozím.¹¹ Je také nutno zmínit Marii Ryantovou, která se v článku *Nariadení až za hrob. Testamentární praxe a vyřizování pozůstalostí světských duchovních pražské arcidiecéze v době baroka*¹² zaměřila na duchovní prostředí. S pozůstalostní a testamentární praxí také souvisí téma

v předbělohorské době 1993, Praha 1993, s. 153-162; TATÁŽ, Inventář pozůstalosti jako pramen ke studiu ženy, *Documenta Pragensia* 13, 1996, s. 153-163.

⁷ Olga FEJTOVÁ, *Kniha v testamentární praxi měšťanů v 17. století*, in: *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. = Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles*, České Budějovice 2006, s. 377-396; TÁŽ, *Příspěvek ke studiu života měšťanské společnosti doby předbělohorské*, in: Hojda, Zdeněk - Pešek, Jiří. - Zilynská, Blanka (edd.), *Seminář a jeho hosté. Sborník prací k 60. narozeninám dr. Rastislava Nového*, Praha 1992, s. 181 - 187.

⁸ Václav BŮŽEK, *Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době*, *OH* 1, 1991, s. 43-73.

⁹ Pavel KRÁL, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 – 1650*, České Budějovice 2002 (*Monographia historica* 2).

¹⁰ TÝŽ, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004 (*Monographia historica* 4).

¹¹ TÝŽ, *Žena a smrt v 16. a 17. století*, in: Milena Lenderová a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 105 - 130; TÝŽ, *Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století*, in: *Česko-slovenská historická ročenka 2001. Materiály z konference Žena v dějinách novověku*, Brno 2001, s. 157–167.

¹² Marie RYANTOVÁ, *Nariadení až za hrob. Testamentární praxe a vyřizování pozůstalostí světských duchovních pražské arcidiecéze v době baroka*, in: *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007, s. 149 - 162.

smrti, které Marie Ryantová zpracovala ve studii *Smrt v raně novověkých památnících*.¹³

V rámci této bakalářské práce je zkoumáno společenské postavení žen. Na ženu bude nahlíženo především z právního hlediska. Mohla žena vlastnit majetek? Pokud ano, mohla s majetkem volně disponovat? Dále vyvstávají otázky, které se týkají ženy v manželství. Tímto tématem se u nás zabývala již výše zmíněná Anděla Kozáková, která ve své práci *Právní postavení ženy v českém právu zemském*¹⁴ shrnula vše podstatné, co se týkalo práva majetkového, dědičného a trestního. Mezi hlavní historiky, kteří se zajímají o ženskou otázku, patří také Božena Kopičková,¹⁵ Milena Lenderová¹⁶ či již zmiňovaná Michaela Hrubá.¹⁷

Jedna z posledních kapitol této bakalářské práce bude zaměřena na rod Trčků z Lípy, ze kterého pocházela hlavní protagonistka celé práce, Johana Trčková z Lípy. Je zajímavé, že zatím nevznikla žádná komplexní práce na tento rod, který ve své době patřil mezi nejdůležitější a nejbohatší v českých zemích. Většina existujících prací se zaměřuje primárně na posledního mužského člena rodu, Adama Erdmana, který byl v roce 1634 zavražděn společně s Albrechtem z Valdštejna v Chebu. Mezi historiky, kteří se zabývali historií Trčků z Lípy, patří především Jaroslav Šůla. Ten se zaměřil

¹³ TÁŽ, *Smrt v raně novověkých památnících*, in: RADIMSKÁ Jitka, ed. *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles. „Vita morsque et librorum historia“*, České Budějovice 2006, s. 89–108 (Opera romanica 9).

¹⁴ A. KOZÁKOVÁ, *Právní postavení*.

¹⁵ Božena KOPIČKOVÁ *Žena evropského středověku v zajetí své doby. (Několik úvah s důrazem na česko-moravské prostředí)*, in: Milena Lenderová a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 13 - 44.

¹⁶ Kateřina ČADKOVÁ - Milena LENDEROVÁ - Jana STRÁNÍKOVÁ (edd.), *Dějiny žen aneb Evropská žena od středověku do poloviny 20. století v zajetí historiografie*, Pardubice 2006, Milena LENDEROVÁ, Božena KOPIČKOVÁ, Jana BUREŠOVÁ, Eduard MAUR (edd.), *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*, Praha 2009.

¹⁷ Micheala HRUBÁ, *„Zvonění na sv. Alžbětu.“ Normy a sociální praxe v životě měšťanek raného novověku*, Praha 2011.

například na jednotlivá místa odpočinku některých členů rodu,¹⁸ dále se zabýval dvěma testamenty Jana Rudolfa Trčky z Lípy.¹⁹ Zde nastínil poslední chvíle života otce zavražděného Adama Erdmana. Do této části bakalářské práce také spadá život Johanky Trčkové z Lípy.²⁰

¹⁸ Jiří SLAVÍK – Jaroslav ŠŮLA, Po místech posledního odpočinku některých členů šlechtického rodu Trčků z Lípy, in: Panorama z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří 22, 2014, s. 33–39.

¹⁹ J. ŠŮLA, Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 159–169.

²⁰ Zdeněk POKLUDA, Držitelé hradu Brumova, in: Zlínsko od minulosti k současnosti 16, 1999, s. 5 - 92; TÝŽ, O zlých vrchnostech, ČMM 121, 2002 s. 287 - 299.

1. Dědické právo a varianty dispozice majetku

Příslušníci šlechty i jiných společenských vrstev měli právo nakládat se svým majetkem pro případ smrti. Majetek byl v rámci rodu dědičný. Dědicem byl určený právoplatný dědic. Pokud nebyl určen, majetek přešel na nejbližšího člena rodu, nejdříve po meči, následně po přeslici. Pokud došlo k vymření rodu, majetek připadal na krále podle odúmrtního práva.²¹

Vladislav II. se v roce 1497 vzdal odúmrtního práva pro Čechy, v roce 1587 se tohoto práva zřekl i Rudolf II. pro Moravu. Odúmrtní právo v praxi znamenalo to, že panovník si nárokoval statky, jejichž držitel zemřel bez náležitých dědiců. Pokud nebyli přímí potomci, mohlo dojít k převodu majetku na jiného příbuzného. K tomuto převodu potřeboval držitel svolení panovníka, takzvaný list mocný.²²

Tento královský mocný list povoloval dispozici se šlechtickým majetkem. Dále také zaručoval právní platnost posledního pořízení i po smrti testátora, jako kdyby bylo vepsáno do desek zemských. Po úmrtí kšaftujícího byl tento mocný list vepsán před poslední vůlí do desek zemských.²³ Tuto praxi mocných listů zrušilo až Obnovené zřízení zemské v roce 1627, které povolovalo dispozici majetku bez mocného listu.²⁴

Podle starého českého práva měl držitel majetku několik možností, jak s majetkem disponovat pro případ smrti. Sepsání posledního pořízení bylo nejjistější možností, jak zabezpečit majetek pro další generace. Toto poslední pořízení vznikalo z iniciativy zůstavitele odkazovaného majetku. Mezi další varianty patřilo darování, dání deskami, zápis dědictví dluhem a spolkem.²⁵

K darování docházelo v takovém případě, kdy se majetek rozděloval pro případ smrti. Obdarovaný získal majetek až po smrti dárce, do té doby nedostal nic.²⁶

²¹ P. KRÁL, Smrt, s. 85.

²² K. MALÝ, Dějiny s. 213.

²³ P. KRÁL, Mezi životem, s. 16.

²⁴ TÝŽ, Smrt, s. 86.

²⁵ TAMTÉŽ, s. 82 - 83.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 83.

V případě dání deskami se příslušný šlechtic či šlechtična dostavili do úřadu desek zemských. V Čechách sídlila česká kancelář desek zemských na Pražském hradě, vedle Vladislavského sálu a sněmovny. Na Moravě byly desky vedeny na dvou místech, a to v sídlech moravského zemského sněmu v Brně a v Olomouci.²⁷ Dotyčný dále zaplatil příslušnou taxu a následně nechal zapsat, intabulovat své pořízení.²⁸

Komplikovanějším procesem dispozice majetku byl zápis dědictví dluhem. „*Ačkolivěk se předešle ten obyčej zachovával, že dědictví pod titulem dluhův zapisovány, i také některé nepořádné ošemetné smlouvy pod fochem činěny a pod tím aumyslem statky dědictví jinému postupovány a odevzdávány bývaly.*“²⁹ Tento dluh byl závazkem předstíraným, nejednalo se o skutečný dluh, pouze o fingoaný. Ten, kdo někomu odkazoval majetek, předstíral dluh ve prospěch toho, kdo měl majetek po jeho smrti zdědit. Obsahem tohoto zápisu bylo dále ustanovení, pokud nebude věřiteli dluh zaplacen, má se po smrti dlužníka uvázat v určitou část jeho majetku a převzít její držbu.³⁰

Vedle „zápisu bez místa“, který byl vysvětlen v předchozím odstavci, existovaly také „zápisy s místem“. Tento zápis s místem byl ještě složitější. Osoba (fingoaný dlužník), která chtěla po své smrti odkázat část nebo celý majetek, chtěla zajistit odvolatelnost své dispozice.³¹ Tyto zápisy obsahovaly volné doložky, do kterých mohlo být v budoucnu dodatečně dopsáno jméno osoby, která potvrdila zaplacení fingoaného dluhu. Tato praxe byla nejrozšířenější v 15. století, definitivně byla zrušena Obnoveným zřízením zemským v roce 1627.³²

Poslední zmiňovanou variantou dispozicí majetku bylo dědictví spolkem. Šlechta se snažila vyhýbat se zrušení panovnického odúmrtního práva nejrůznějšími způsoby. Tam, kde hrozilo odúmrtí právo, spolu příbuzní (bratři) či osoby navzájem téměř cizí uzavírali umělé společenství neboli spolky. Tento spolek měl zaručit, že

²⁷ K. MALÝ, Dějiny, s. 172 - 173.

²⁸ P. KRÁL, Smrt, s. 83.

²⁹ H. JIREČEK, Obnovené Právo, s. 404 (článek O. II.).

³⁰ V. VANĚČEK, Dějiny, s. 198.

³¹ TAMTÉŽ, s. 198.

³² P. KRÁL, Smrt, s. 83.

pokud někdo z členů tohoto spolku zemře bez dědice, zůstane majetek druhému. Smlouvy mezi zúčastněnými měly být uzavřeny na plném zemském soudu a následně schváleny.³³

³³ V. VANĚČEK, Dějiny, s. 107 -108.

2. Testamenty a jejich ustálená forma

Testamenty můžeme označit také jako poslední vůle, poslední pořizení či jednoduše závěť. Vlivem německého práva se testamentům také začalo říkat kšaft.³⁴ „*Item, jestli že by kdo kšaft učinil na mocný list královský, a tím kšaftem komu statek svůj tak po smrti své dal.*“³⁵

Testamenty jsou nejen důležitým právním dokumentem, ale i podstatným pramenem pro historiky. Jejich zásluhou je možné nahlédnout do každodenního života obyvatel od 15. až do 20. století. Dnes nám umožňují nahlédnout do myšlení šlechticů či jiných vrstev společnosti dané doby.³⁶

Stejně jako další typy listin, tak i poslední vůle respektují zvláštnosti dané dobou, místem, věcí a osobami.³⁷ Listiny se skládaly z pevných formulí, které měly být dodržovány. Jejich ustálená forma nemusela být vždy v přesném pořadí, a ne všechny náležitosti byly v listinách obsaženy.³⁸

Úvodní částí testamentu je protokol, který nezávisí na právním obsahu. Jeho další součástí je invokace. Vyzývání jména božího zaručovalo platnost jak v pozemském, tak nadpozemském světě.³⁹ Následuje intitulace s devoční formulí (jméno a titul vydavatele)⁴⁰ a inskripce (jméno příjemce).⁴¹

³⁴ V. VANĚČEK, Dějiny, s. 198.

³⁵ J. JIREČEK - H. JIREČEK, Zřízení, s. 215 (článek F. 1 zemského zřízení z roku 1549).

³⁶ J. PEŠEK, Pražské knihy, s. 63.

³⁷ Ivan HLAVÁČEK – Jaroslav KAŠPAR – Rostislav NOVÝ, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 1988, s. 201.

³⁸ P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 26.

³⁹ „*Ve jménu svaté a nerozdílné trojice Boha, otce i syna i ducha sv. pána Boha jedného všemohoucího na věku požehnaného, amen.*“; ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy, 1595); P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 27 - 28.

⁴⁰ „*Já, Johanka Trčkovna z Lípy.*“; ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy, 1595); P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 28 - 30.

⁴¹ I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum*, s. 207.

Nejdůležitější částí je samotný text, který se dále dělí na arengu (proč byla závěť napsaná),⁴² promulgaci (ohlášení rozhodnutí uvést ve známost vydavatelovu vůli), naraci (konkrétní důvody sepsání), dispozici (vlastní právní jádro),⁴³ sankci (zajištění právního pořízení) a koroboraci (způsob ověření).⁴⁴ V těchto úsecích se nachází vlastní právní jádro listiny.⁴⁵

Na samotném konci se poté nachází závěrečný protokol, takzvaný eschatokol, kde jsou vyjmenováni svědci, či samotný vydavatel. Dále datace a závěrečná modlitba (aprekace).⁴⁶

Sepsání testamentů bylo zprvu nejčastější ve šlechtickém prostředí. Tato testamentární praxe byla rozšířena i v jiných společenských vrstvách, jako bylo měšťanské⁴⁷ a duchovní prostředí, základní pravidla se při sepisování poslední vůle zásadně nelišila.⁴⁸

Mezi hlavní důvody sepsání posledního pořízení ve šlechtickém prostředí patřilo rozdělení majetku a určení poručnictví. V šlechtických rodinách se předával mnohdy rozsáhlý majetek z generace na generaci, a proto bylo nutné jeho zabezpečení.⁴⁹ Sepsání

⁴² V této části se většinou jedná o ustálené fráze, které se v testamentech neustále opakují. „*Znamenavše běh a neustavěčnost tohoto světa a též všechno, což jest v něm a na něj se narodí, k svému běhu přirozenému přijíti a umříti musí, a že člověku není nic na tomto světě jistějšího, jako smrt a nic nejjistějšího jako hodina smrti.*“; ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy, 1595; P. KRÁL, Mezi životem, s. 30 - 36.

⁴³ Testátor primárně ustanovuje dědice či poručníky svého majetku. „*O statku svém toto poručenství činím, a tohož všeho statku, jakýžkoli pom ě zůstane, mocné poručníky bez postu činím, dělám a nařizuji.*“; ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy, 1595; P. KRÁL, Mezi životem, s. 44 - 52.

⁴⁴ „*Tomu na svědomí k tomuto listu a poručnictví mému pečet' vlastní s jistým vědomím a vůli mou sem přidávadi a přivesiti dala a v něm se svou vlastní rukou podepsala.*“ ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy, 1595.

⁴⁵ I. HLAVÁČEK – J. KAŠPAR – R. NOVÝ, *Vademecum*, s. 208.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 208 - 209.

⁴⁷ J. PEŠEK, *Pražské knihy*, s. 63 - 90.

⁴⁸ M. RYANTOVÁ, *Nařízení*, s. 149 - 162.

⁴⁹ P. KRÁL, *Smrt*, s. 80 - 81.

testamentu mělo tedy proběhnout s dostatečným předstihem za života testátora.⁵⁰ Během celého procesu musel být testátor v dobrém fyzickém i psychickém stavu. Často ale docházelo k sepsání posledního pořízení až na smrtelné posteli, či v období těžké nemoci. V takovém případě, pokud testátor nebyl v dobrém fyzickém či psychickém stavu, vzniklý dokument nemohl být prohlášen za právoplatný. Z podobných důvodů v samotných testamentech zmiňují testátoři svůj zdravotní i duševní stav.⁵¹ Dalším důležitým důvodem byla starost o rodinu a o jejich vzájemné vztahy. Právě majetek se stával příčinou rodinných rozepří. K bojům o majetek docházelo převážně mezi sourozenci, zejména pak mezi syny. Pokud se někdo z pozůstalých cítil poškozen, mohl najít záminku a platnost testamentu napadnout.⁵² Pokud kšaftující neměl mužské potomky, mohl svůj majetek odkázat své manželce či dcerám. V testamentech se objevují i vzdálenější příbuzní (strýcové, synovci, bratřenci a další), kterým mohl být majetek nebo aspoň jeho část odkázána. Nad celým svým majetkem a nad nezletilými dědici mohl testátor určit poručníky.⁵³

Jak již bylo uvedeno, od konce 15. století musel šlechtic písemně požádat panovníka o mocný list neboli „obdarování“, což byl první krok právního procesu sepsání testamentu.⁵⁴ Po obdržení panovnického souhlasu se již mohlo přistoupit k samotnému sepsání posledního pořízení. Šlechtic měl dokument napsat nejlépe vlastní rukou, pokud ne, mohl závěť nadiktovat. Nejprve byl dokument napsán nanečisto, a následně, až byla závěť zcela hotová, byla kaligraficky přepsána. Po přepsání následovalo potvrzení. Samotný testátor přitiskl nebo přivěsil svou pečeť a na dokument se vlastnoručně podepsal. Pokud dotyčný psát neuměl či nevlastnil pečeť, mohl o to požádat jinou pověřenou osobu. Testament museli také potvrdit svědci, kteří na dokument přidali své pečeti. Zároveň se museli testátora dotázat, zda se opravdu jedná o jeho svobodnou vůli. Šlo o jakousi kontrolu, která měla zajistit splnění veškerých právních náležitostí. Svědky se ve většině případů stávali nejbližší sousedé, přátelé.

⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 86.

⁵¹ TÝŽ, Mezi životem, s. 40.

⁵² TAMTÉŽ, s. 42 - 43.

⁵³ TÝŽ, Smrt, s. 111.

⁵⁴ TAMTÉŽ, s. 85.

Pokud testátor neměl svědky ze svého okolí, mohli se svědky stát úředníci desek zemských.⁵⁵

Výsledný dokument měl být uložen u šlechtice, který se měl po smrti kšaftujícího postarat o jeho zveřejnění. Ve většině případů šlo o nejbližší příslušníky rodiny či o zemské úředníky. Poslední pořizení také mohlo být uloženo v úřadu desek zemských. Po smrti testátora a přečtení jeho závěti měl být dokument během následujících dvanácti dnů vepsán do desek zemských za určitou taxu a následně byl intabulován. Pokud tato taxa nebyla zaplacená, testament nikdy nenabyl právní moci.⁵⁶ „*Všecky kšafy, kteříž se na krále JMⁱ mocné listy dělají, aby je v desky zemské ode dne smrti kšaftujícího najdéle ve dvanácti nedělích pořád zběhlých od poručníkuov neb nápadníkuov tím kšaftem zřízených, aneb komuž by tím kšaftem neb jinak bylo svěřeno, kladeny byly.*“⁵⁷ Uvedená doba mohla být změněna či porušena jen ve výjimečných případech, například během nákazy morem.⁵⁸

⁵⁵ TAMTÉŽ, s. 87 - 88.

⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 90 - 91.

⁵⁷ J. JIREČEK - H. JIREČEK, Zřízení, s. 216 (článek F. 3 zemského zřízení z roku 1549).

⁵⁸ P. KRÁL, Smrt, s. 91.

3. Pozůstalostní inventáře

Pozůstalostní inventáře vznikaly jako pomůcka pro rozdělení pozůstalosti na základě před smrtí sepsaných testamentů. Taková pomůcka se mnohdy nevytvářela z iniciativy držitele inventovaného majetku.⁵⁹

Samotná inventarizace mohla probíhat různými způsoby. První variantou bylo procházení po jednotlivých místnostech a nahodilé sepisování všeho, co se v nich nacházelo. Dalším způsobem byl zápis předmětů rozdělených do tematických skupin.⁶⁰

Výsledkem byl soupis majetku, který strukturou odpovídal protokolu, čili úřednímu záznamu. Inventáře byly zběžně psané, proto jsou v porovnání s testamenty hůře čitelné. V záhlaví bylo datum, seznam svědků, poručníků a všech zúčastněných osob inventarizace, a také iniciátor vyhotovení inventáře. Dále bylo samozřejmě uvedeno jméno zemřelého (vlastníka), jeho nemovitosti a přílehlý majetek (šperky, nábytek, šatstvo).⁶¹

⁵⁹ J. PEŠEK, Pražské knihy, s. 80.

⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 83.

⁶¹ TAMTÉŽ, s. 83.

4. Ženské testamenty a inventáře

Ženy, stejně jako muži, mohly vlastnit majetek a volně s ním disponovat. Mezi možnostmi, jak zabezpečit majetek pro případ smrti, bylo již uvedené sepsání poslední vůle, dání deskami, darování, zápis dluhem či spolkem. Pokud žena nestihla učinit poslední vůli, aby zajistila svůj majetek, spadal majetek přímo na královskou komoru, ne na zákonné dědice, jak tomu bylo v případě mužského dědictví. První změna nastala v roce 1497, kdy se Vladislav II. vzdal odúmrtního práva. Majetek nespadal na královskou komoru, nýbrž na případné dědice, a to i v případě, že žena neučinila poslední pořízení. Toto následně potvrdilo i Obnovené zřízení zemské v roce 1627.⁶² „Když matka věno měla, to po smrti její, jako jiní statkové, kteří po ní zůstanou, na děti její připadnout má.“⁶³

Pozůstalostní inventář nebyl pouze mužskou záležitostí. V ženském prostředí se nacházejí také, i když v ne tak hojném počtu. Ženské inventáře nás stejně jako testamenty zavádějí do různých sociálních prostředí. Téměř všechny inventáře žen, jak z měšťanského tak i šlechtického prostředí, primárně začínají zmínkou o domě, který měla žena v držení, či v něm pouze pobývala po boku svého manžela. Následně jsou popisovány položky, většinou movitého rázu, jako byly šatstvo, nádobí a další.⁶⁴ Velmi obsáhlou součástí inventářů byl také bohatý soupis šperků a dalších klenotů, které měla žena v osobním vlastnictví, to se primárně týká zámožnějších žen z šlechtického prostředí.⁶⁵

⁶² A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 43 - 44.

⁶³ H. JIREČEK, Obnovené právo, s. 428 (článek O. XXXIV.).

⁶⁴ M. NEUDERTOVÁ, Inventář, s. 156.

⁶⁵ TAMTÉŽ, s. 158.

5. Postavení ženy v českém zemském právu

V období novověku byla společnost rozdělena na stavy. Téměř každý zachovával personalitu práva podle příslušných stavů. Zemské a městské právo se často v těchto případech ovlivňovalo, docházelo tedy k vzájemnému prolínání.⁶⁶

5.1. Postavení ženy v majetkovém právu

Právní postavení ženy ve společnosti bylo odlišné od postavení mužů. České zemské právo bylo příznivější a mírnější k ženskému postavení, na rozdíl od práva římského či německého.⁶⁷ Práva žen vyplývala z práv mužských příslušníků rodiny, jako byl otec, manžel. Pokud se žena z různých důvodů osamostatnila (ovdovění), pozbývala v německém a římském právu veškeré pravomoci. Oproti tomu české právo toto neobsahovalo.⁶⁸

V českých zemích se také setkáme s pojmem rodinný nedíl. Cílem tohoto nedílu bylo udržení majetku v rodině. Žena, pokud byla provdána, zákonitě vystupovala ze své stávající rodiny a vstupovala do rodiny nové, do rodiny manžela. Tím pádem žena ztrácela veškerá práva na majetek své původní rodiny.⁶⁹ Jediné, co ženě z rodinného nedílu příslušelo, bylo věno. Pokud se žena neprovdala či nevstoupila do kláštera, měla být zaopatřena svou rodinou.⁷⁰

⁶⁶ M. RYANTOVÁ, Život raně novověké šlechtičny v Českém království (právní limity a skutečné možnosti, in: Tünde LENGYELOVÁ (ed.), Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti, Bratislava 2004, s. 106.

⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 106.

⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 106.

⁶⁹ A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 43.

⁷⁰ M. RYANTOVÁ, Život, s. 109.

5.2. Žena a manželství

V českých zemích od nejstarších dob fungoval patriarchát. Rodina, jejíž hlavou je muž (nejčastěji otec či manžel). Z tohoto patriarchátu také vyplývaly nejstarší způsoby manželství. Byl to sňatek únosem a výkupem.⁷¹

Mezi nejznámější „únosce“ patří český kníže Břetislav, který v roce 1028 unesl svou budoucí ženu Jitku (Juditu) z kláštera.

Později se považoval sňatek únosem za trestný čin. Proto se častějším způsobem sňatku stal výkup. Otec rozhodoval o osudu dcery bez jejího vědomí a souhlasu. V původním slova smyslu se výkup rovnal dávce, placené za ženu. Po výkupu se žena stávala majetkem muže. Až působením vlivu křesťanství žena přestala být předmětem obchodu.⁷² Zásluhou christianizace se manželství od 11. století řadilo mezi svátosti. Církev následně zasahovala do manželských sporů, které se řešily před církevními soudy (menší spory u partikulárních, městských či vrchnostenských). Tuto pravomoc vlastnila církev až do 19. století.⁷³

Ženám nenáleželo právo se samostatně rozhodovat. Z tohoto důvodu si ženy samy nemohly vybrat nastávající manžely. Nejčastěji do sňatků dcer zasahoval otec, bratři, poručníci či jiní mužští příslušníci rodu. Pokud se žena odmítla podrobit rozhodnutí rodiny a příbuzných, čekaly ji náležité peněžité či majetkové tresty.⁷⁴

Asi nejznámějším sňatkem z českého prostředí, ve kterém se žena podřídila rodinnému přání, i když to pro ni mělo negativní důsledky, je příběh Perchty z Rožmberka. Perchta byla provdána v roce 1449 za Jana V. z Lichtenštejna.⁷⁵ Perchta v tomto manželství nebyla vůbec šťastná. Důkazem jejího nešťastného svazku je celkem třicet dva dopisů, ve kterých si Perchta stěžovala svému otci Oldřichovi a bratrům o

⁷¹ A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 11.

⁷² TATÁŽ, Právní postavení, s. 12.

⁷³ B. KOPIČKOVÁ, Žena, s. 24.

⁷⁴ A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 11.

⁷⁵ Anna SKÝBOVÁ, Listy bílé paní rožmberské, Praha 1985.

svém nešťastném žití v Mikulově.⁷⁶ Důvodem tohoto žalostného manželství bylo zřejmě nedostatečně vyplacené Perchtino věno.⁷⁷

Docházelo také k opačným případům, kdy rodina dívku odmítala provdat. V takových případech docházelo ke zneužívání dívčina věna a výbavy. Z toho následně mohli mít užitek její bratři nebo celá rodina, která rozhodla, že dívce nebude věno dáno vůbec. V takových případech na ženy myslelo Vladislavské zřízení zemské z roku 1500. Žena měla možnost se odvolat na krále či na plný soud. Pokud bylo shledáno, že se má i přes nevoli rodiny provdat, neztrácela nárok na věno, které jí rodina musela zajistit.⁷⁸ Toto právo ženy obrátit se na krále či na soud zachovávalo i Obnovené zřízení zemské z roku 1627.⁷⁹

Obnovené zřízení zemské dále zasahovalo do práv otce, co se týkalo nároku dědictví a věna dcer. Pokud se otec rozhodl, že dceru tohoto nároku zbaví, mohl se následně král přesvědčit, zda bylo jeho rozhodnutí spravedlivé.⁸⁰

5.3. Věno a výbava

Věno dával otec dceři, a ta ho následně přinášela do nového manželského svazku. Pokud v rodině bylo více dcer, každá měla nárok na stejnou výši věna. Jestliže se žena nedočkala věna do dvou let od sňatku, měla se nejdříve obrátit na přátele či příbuzné, aby ji k právu dopomohli. V případě že neuspěla, mohla se obrátit přímo na zemský soud či na samotného krále.⁸¹

Dcerám, které se rozhodly vstoupit do kláštera, nebylo potřeba dávat věno. Až do Obnoveného zřízení zemského v roce 1627 neměly ženy vstoupené do kláštera nárok na

⁷⁶ A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 14.

⁷⁷ B. KOPIČKOVÁ, Žena, s. 27.

⁷⁸ A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 15.

⁷⁹ TAMTÉŽ, s. 16.

⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 16.

⁸¹ TAMTÉŽ, s. 20.

případné dědictví. V průběhu života dostávaly pouze určitý příspěvek, o jehož hodnotě rozhodovala hlava rodu.⁸²

Věno se původně skládalo z movitého majetku, jako bylo nářadí či domácí zvířata. Postupem času se začalo vyplácet v penězích a následně i v nemovitostech.⁸³ Zřizovalo se na základě smlouvy mezi nevěstou a ženichem. Nevěstu při tomto právním řízení zastupoval otec, bratr či jiný vzdálený mužský příbuzný. Pokud žena byla již vdovou, zastupovala se sama.⁸⁴

K věnu také náležela výbava, kterou žena dostávala od rodičů, bratrů či jiných příbuzných.⁸⁵

5.4. Vdovství

Podle starého českého práva vdovský stav zahrnoval největší svobodu, kterou žena ve svém životě mohla dosáhnout.⁸⁶ V oblasti majetkového i osobního práva byla vdova svobodná. Se svým životem, ale i s majetkem mohla volně nakládat, což zahrnovalo nezávislé podepisování smluv, vstupování do spolků, ale také nezávislý svobodný výběr manžela.⁸⁷

Jako příklad bych zde uvedla dceru nejvyššího kancléře království českého Vratislava z Pernštejna a Marie Manrique de Lara, Polyxenu z Pernštejna. Jejím prvním manželem se stal v roce 1587 Vilém z Rožmberka na základě jednání s její matkou Marií Manrique a bratrem Janem V. Manželství však nebylo příliš dlouhé, v roce 1592 Vilém zemřel. Z Polyxeny se stala vdova, nezávislá žena s významným postavením. Tento stav Polyxeně zřejmě velmi vyhovoval, protože v něm setrvala dalších jedenáct let. Do druhého svazku Polyxena vstoupila ze své vlastní vůle v roce 1603, jejím druhým manželem se stal Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a na Vysokém Chlumci

⁸² TAMTÉŽ, s. 21.

⁸³ TAMTÉŽ, s. 22.

⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 23.

⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 22.

⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 59.

⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 39 - 40.

(1568 - 1628), nejvyšší kancléř Českého království v letech 1599 až 1628. Toto druhé manželství bylo harmonické, plné lásky, ze kterého se narodil jediný syn Václav Eusebius.⁸⁸

Ženy z vyšších společenských vrstev měly být po smrti manžela zabezpečeny tzv. obvěněním. Toto obvěnění se odvíjí od samotného věna, které žena přinášela na samém počátku manželského svazku. Výše věna nebyla podle českého práva určena, následné obvěnění bylo ale závislé na výšce věna. Obvykle se jednalo o dva a půl násobek věna pro pannu, pro vdovu byla tato výše obvěnění menší, jednalo se o dvojnásobek věna.⁸⁹

⁸⁸ M. RYANTOVÁ, Polyxena z Lobkovic, Obdivovaná i nenáviděná první dáme království, Praha 2016, s. 176 - 234.

⁸⁹ A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 24 - 28.

6. Trčkové z Lípy, historie rodu

Starobylý český rytířský rod Trčků z Lípy původně sídlil v Lípě u Hradce Králové, odkud se odvozuje jejich přídomek z Lípy. Prvním historicky doloženým zástupcem trčkovského rodu byl Mikuláš Trčka z Lípy. Díky půjčování peněz králi Zikmundovi získal mnoho statků, za své sídlo si později zvolil hrad Lipnici nad Sázavou, kterou mu odkázal roku 1436 na základě testamentu Jan Smil z Křemže.⁹⁰ Dále Mikuláš Trčka z Lípy rozšířil rodový majetek o vlašimské panství, mnoho vesnic u Dolních Kralovic, Heřmanův Městec, Habry, Světlou nad Sázavou, Pelhřimov a o další menší statky. Ve své době se stal jedním z nejbohatších, ale také nejvlivnějších mužů v Čechách. Mikuláš Trčka z Lípy se také účastnil v roce 1452 volby zemského správce Jiřího z Poděbrad, následně se stal členem jeho rady. Mikuláš zemřel roku 1453.⁹¹

Zanechal po sobě tři syny - Buriana I., Zdeňka a Mikuláše staršího. Do roku 1464 spravovali trčkovský majetek bratři společně (v tzv. rodinném nedílu),⁹² po smrti Zdeňka si majetek rozdělili Burian I. a Mikuláš starší, Mikuláš převzal Vlašim a Burian I. Lipnici nad Sázavou.⁹³ Dále se budu zabývat pouze rodovou větví Buriana I. Trčky z Lípy.

V roce 1457 byl Burian I. součástí českého poselstva, které směřovalo do Francie, aby jeho členové vyjednali sňatek a následně do Čech přivezli budoucí manželku Ladislava Pohrobka, princeznu Magdalénu.⁹⁴ „*Pak bylo vybráno poselstvo: dva korouhevní páni, pan Zdeněk Konopištský a pan Jindřich z Michalovic, Burian z Lipnice a někteří páni z Moravy, Rakouska a z Uher.*“⁹⁵ Zatímco bylo české poselstvo na cestě do Francie, v Čechách mezi tím Ladislav zemřel.⁹⁶ Po jeho smrti roku 1458 na český trůn nastoupil Jiří z Poděbrad. Nový český král jmenoval Buriana Trčku z Lípy

⁹⁰ August SEDLÁČEK, Hrad, zámky a tvrze království Českého XII. Čáslavsko, Praha 1900, s. 71.

⁹¹ Ottův slovník naučný XXV, Praha 1897, s. 677.

⁹² A. KOZÁKOVÁ, Právní postavení, s. 43.

⁹³ Ottův slovník naučný XXV, s. 677.

⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 677.

⁹⁵ Jaroslav PORÁK – Jaroslav KAŠPAR, Ze starých letopisů českých. Praha 1980, s. 180.

⁹⁶ Ottův slovník naučný XV, s. 677.

velitelem vojska, které mělo zasáhnout proti odbojné Jihlavě. Za svou věrnost králi Burian I. obdržel roku 1467 zápis na komorní plat želivského kláštera a Proseč. Želivský klášter následně obdržel zápisem za pomoc při dobývání Šternberka. Burian I. Trčka z Lípy zemřel roku 1468.⁹⁷ „*Hned téhož roku dopadly na krále události smutné nenadále, když rozloučit se musel s přáteli, kteří mu náhle zemřeli... Po nich pak muž chytré hlavy - pan Burian Trčka z Lipnice.*“⁹⁸

Burian I. po sobě zanechal čtyři nezletilé syny - Mikuláše mladšího, Melchysedecha, Buriana II. a Jiřího. Správa veškerého majetku přešla do rukou jejich strýce Mikuláše staršího. Když synové dospěli, majetek jejich otce přešel pod jejich společnou správu. Společná správa majetku však netrvala příliš dlouho. V roce 1480 Jiří zemřel a o šest let později i Melchysedech. Následně si zbylí bratři Mikuláš mladší a Burian II. rozdělili majetek.⁹⁹

Mikuláš získal od krále roku 1489 Lichtenburk a dále rozšiřoval své dominium, v jeho vlastnictví se také nacházelo chotěbořské panství. Mikuláš mladší je také známý tím, že nechal zazdít svoji nevěrnou ženu Kateřinu ze Šelmberka a Kosti. Zemřel 2. dubna 1516 bezdětný. Svůj majetek odkázal svému bratrovi Burianovi.¹⁰⁰ „*V té době zemřel Mikuláš Trčka z Lichtenburka, nepřítel městského stavu.*“¹⁰¹

Burian II. v roce 1496 koupil Humpolec a v letech 1499 až 1507 obdržel zápisy na statky Vilémov, Herálec a Želiv. V letech 1508 až 1522 byl Burian podkomořím Českého království. Zemřel roku 1522 v Praze a byl pohřben do rodné Lipnice nad Sázavou.¹⁰² „*V pátek Nanebevstoupení Páně zemřel pan Burian Trčka z Lipnice a zvonili mu hrany na všech farních kostelích. Ještě téhož dne odvezli jeho tělo na Lipnici.*“¹⁰³

Burian II. měl tři syny, Mikuláše, Zdeňka, Jana staršího, a dceru Dorotu. Mikuláš zemřel krátce po otci, v roce 1523, Zdeněk zemřel o devět let později, 27. září

⁹⁷ TAMTÉŽ, s. 677

⁹⁸ J. PORÁK - J. KAŠPAR, *Ze starých letopisů*, s. 204.

⁹⁹ Ottův slovník naučný XV, s. 678.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 678.

¹⁰¹ J. PORÁK - J. KAŠPAR, *Ze starých letopisů*, s. 400.

¹⁰² Ottův slovník naučný XV, s. 678.

¹⁰³ J. PORÁK - J. KAŠPAR, *Ze starých letopisů*, s. 438.

1532. Poslední syn Jan starší začal trčkovský majetek rozprodávat, jako statky Běškovice, Frymburk, Libenice, Polná, Heřmanův Městec. V této době začal úpadek trčkovského rodu, kdy v rozprodávání majetku pokračovali i Janovi synové. Jan starší Trčka z Lípy zemřel 16. srpna 1540 a zanechal po své smrti celkem osm dětí (jednou z dcer byla i Johana Trčková z Lípy, viz dále), které měl se svou manželkou Markétou ze Šelmberka.¹⁰⁴

Syn Ferdinand převzal želivské klášterství a roku 1566 byl pozván, aby se účastnil augšpurského říšského sněmu. Zemřel bezdětný 6. dubna 1577.¹⁰⁵

Další syn Jaroslav vyženil s první manželkou Markétou Meziříčskou z Lomnice Ledec nad Sázavou. Roku 1567 byl Jaroslav povýšen do panského stavu. Zemřel o rok později, 13. června 1588.¹⁰⁶

Třetí syn Zdeněk získal Humpolec a Herálec, ten však v roce 1560 prodal. Zemřel v roce 1572.¹⁰⁷

Následoval syn Mikuláš, který zdědil po bratrech Nový Želiv, Větrný Jeníkov a Herálec. Roku 1583 byl stejně jako bratr Jaroslav přijat do panského stavu. Mikuláš zemřel roku 1595. Veškerý jeho majetek zdědil bratr Burian III. Trčka z Lípy.¹⁰⁸

Burian III. měl ve své správě Lipnici nad Sázavou, Německý Brod,¹⁰⁹ Světlou nad Sázavou. Stejně tak jako u jeho předků, tak i u Buriana docházelo k částečnému odprodávání majetku. V roce 1561 prodal Lipnici i Německý Brod Františkovi, hraběti z Thurnu. Následně si Burian určil Světlou nad Sázavou za své rodové sídlo.¹¹⁰ Burian působil od roku 1562 až do své smrti do roku 1591 jako podkomoří království Českého. Celkem měl čtyři děti, z nichž nejznámější je Jan Rudolf Trčka z Lípy.¹¹¹

Trčkovský rod upadal kvůli stálému rozprodávání majetku a definitivní zlom nastal v roce 1634, kdy byl společně s Albrechtem z Valdštejna zavražděn Adam

¹⁰⁴ Ottův slovník naučný XV, s. 678.

¹⁰⁵ TAMTÉŽ, s. 678.

¹⁰⁶ TAMTÉŽ, s. 678.

¹⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 679.

¹⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 679.

¹⁰⁹ Dnes Havlíčkův Brod.

¹¹⁰ A. SEDLÁČEK, Hrady XII, s. 73.

¹¹¹ Ottův slovník naučný XV, s. 679 - 680.

Erdman, syn výše zmiňovaného Jana Rudolfa. Jan Rudolf, v té době sedmdesátiletý, věděl, že stojí před rodovým zánikem. On sám byl nyní posledním žijícím členem rodu Trčků a bylo nemožné rod zachránit. Během krátké doby přišel o syna i vnuky, kteří měli vést celý budoucí rod. Nezbylo mu nic jiného, než aspoň uchránit rodový majetek pro své dcery Elišku a Johanu a jedinou vnučku. Rozhodl se tedy pro sepsání testamentu, který je datovaný 2. června 1634. Jan Rudolf zemřel 29. září 1634 v Německém Brodě. Po smrti došlo ke zkonfiskování trčkovského majetku královské komoře. Testament byl tudíž prohlášen za neplatný a ani jedna z dcer, ani vnučka se slíbeného dědictví nedočkaly.¹¹²

¹¹² J. ŠŮLA, *Dva kšafy*, s. 159–169; Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003.

7. Johana Trčková z Lípy

Každé z mužských dětí Jana staršího Trčky z Lípy zdědilo část trčkovského majetku. Johana (neznámo kdy - † 1597), stejně jako jiné ženy, byla podle zemského zákona vyloučena z dědictví. Pro dcery šlechticů byl proto velmi důležitý výhodný sňatek, který musel potvrdit otec či předem ustanovení poručníci.

Samotná Johana byla provdána celkem třikrát, a to za Jana Meziříčského z Lomnice, Zdeňka Kavku z Říčan a Kryštofa Zborovského z Rytian.

Jejím prvním manželem se stal Jan Meziříčský z Lomnice, syn Adama Meziříčského z Lomnice a na Brumově a Kateřiny z Vlčnova a na Novém Světlově. Adam Meziříčský z Lomnice byl po dlouhá léta těžce nemocen, přebýval v tichosti na hradě Brumov a správa brumovského panství byla svěřena synům, Janovi a Jaroslavovi. Adam Meziříčský z Lomnice zemřel v roce 1570 a veškeré právní pravomoci definitivně obdrželi stávající správci, Jan a Jaroslav Meziříčtí z Lomnice.¹¹³

Již v době správy bratrů bylo brumovské panství ve finančních potížích a ani jeden nedokázal peněžní situaci zlepšit. V roce 1572 došlo k odprodání lenního Slavičina a Lipové a zároveň také dědičné vsi Horní a Dolní Mladotice, Hrádek a Rokytnice, rodinné dominium se tak postupně začalo rozpadat.¹¹⁴

V témže roce zemřel jak Jan Meziříčský z Lomnice, tak i jeho bratr Jaroslav. Po jejich smrti převzal správu brumovského panství jediný žijící potomek Meziříčských z Lomnice, Magdaléna, sestra Jana a Jaroslava. Magdaléna byla provdaná za litevského pána Ostyka. Na Brumov se vrátila až rok po smrti bratrů, v roce 1573.¹¹⁵

Do doby, než se Magdaléna navrátila na hrad Brumov, byl majetek spravován Janovými nejbližšími. Ve většině případů se jednalo o nezámožné šlechtice. Hlavní dohled nad brumovským panstvím měl Burjan Tetour z Tetova.¹¹⁶

Po návratu do rodného Brumova Magdaléna ustanovila své dva zmocněnce pro správu panství, byli jimi Zdeněk Kavka z Říčan, pán na Vizovicích, a Václav Bilík

¹¹³ Z. POKLUDA, *Držitelé*, s. 40 - 43.

¹¹⁴ TAMTÉŽ, s. 43.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, s. 43 - 44.

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 43 - 44.

z Kornic a na Veselí. Magdaléna jim také udělila právo k prodání Brumova a přilehlých statků a následně se vrátila zpět do Litvy.¹¹⁷

V roce 1574 tak došlo k odprodeji panství za 37 480 zlatých, 28 grošů a jeden a půl peníze, jediným kupcem byl právě samotný stávající správce panství, Zdeněk Kavka z Říčan, pán na Vizovicích, v té době již ženatý s ovdovělou Johankou Trčkovou z Lípy. Koupí Brumova se Zdeněk Kavka z Říčan také zavázal splácením dluhů, kterými bylo panství zatíženo.¹¹⁸

Zdeněk původně pocházel z jižních Čech, kde i po přesídlení na Moravu udržoval blízké styky s jihočeskými Rožmberky. V roce 1567 zakoupil rozsáhlé vizovické panství, které se stalo jeho domovem. V roce 1570 byly Vizovice jeho zásluhou povýšeny na město. Jeho statky byly rozsáhlé a zřejmě kvůli zadluženému brumovskému panství se rozhodl v roce 1574 Vizovice prodat a zajistit si tím dostatečný finanční obnos na udržení Brumova.¹¹⁹

V téže době, kdy se Zdeněk Kavka z Říčan trvale usadil na Brumově, se vzhledem k dobrým vztahům s Rožmberky účastnil tajných jednání s jejich příznivci v Polsku.¹²⁰ Polsku se uvolnil trůn a tamější šlechta usilovala o to, aby se Vilém z Rožmberka ucházel o polskou korunu.¹²¹ Veškeré jednání mělo proběhnout v tichosti a tajnosti, a proto se Zdeněk Kavka stal jakýmsi prostředníkem mezi oběma stranami.¹²²

Na svých panstvích neměl příliš dobrou pověst, hlavně mezi vlastními poddanými. Kavka měl své poddané utlačovat a fyzicky týrat, byl považován za tvrdého a násilnického pána. Jedním z důkazů tohoto tvrdého zacházení jsou žaloby utlačovaných poddaných vůči Zdeňkovi, které byly zasílány k zemskému soudu.¹²³

¹¹⁷ TAMTÉŽ, s. 45.

¹¹⁸ TAMTÉŽ, s. 45 - 47.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, s. 46 - 47.

¹²⁰ TAMTÉŽ, s. 49.

¹²¹ Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové - velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 164 - 181; Miroslav SLACH, *Kandidatura Viléma z Rožmberka na polský trůn v letech 1573 - 1575*, in: JSH 33, 1964, s. 130 - 148.

¹²² Z. POKLUDA, *Držitelé*, s. 49.

¹²³ TÝŽ, *O zlých vrchnostech*, s. 291.

Zdeněk Kavka z Říčan neměl konflikty jen se svými poddanými, ale také se šlechtou. Nejčastěji se jednalo o spory pro urážku na cti, anebo různé šarvátky, což znovu dokazuje vznětlivou povahu Zdeňka Kavky z Říčan. I přes svou špatnou pověst zlého pána byl Zdeněk Kavka z Říčan svými současníky uznáván a respektován.¹²⁴

Za hlavní sídlo si Zdeněk vybral hrad Brumov, o který se řádně staral. Celé panství prosperovalo natolik, že se ho snažil rozšířit a znovu sjednotit pod jeho správou. Dále také pobýval v Olomouci, kde on i jeho manželka Johana Trčková z Lípy, vdova po Janu Meziříčském z Lomnice, vlastnili dům.¹²⁵

Z tohoto manželství, stejně jako z Johančina prvního svazku, nevzešel žádný přeživší potomek. V roce 1577 se narodil syn Přemysl, který záhy v roce 1579 v Olomouci zemřel. Na základě Johančina přání byl pohřben v kostele sv. Vavřince v Přerově.¹²⁶

Jelikož se Zdeněk Kavka z Říčan nedočkal dědiců, kterým by odkázal svůj majetek, rozhodl se v roce 1580 sepsat poslední vůli. „*Všecken a všelijakej statek svuoj, movitý i nemovitý, dědičný neb zápisný, kterýž mám aneb ještě jmíti budu, bez statkuov lenných a manských odkázati a poručiti mohl a moc měl za zdravého života neb na smrtelné posteli, komuž by mně se kolivěk a kdykolivěk zdáti a líbiti bude, jakž pak ten list mocný to všechno v sobě šířeji obsahuje a zavírá.*“¹²⁷ Jako poručníka nad svým majetkem ustanovil svojí manželku Johanu Trčkovou z Lípy. „*Předkem a nejprve za mocnou otcovskou poručnici všeho statku mého, kterýž mám anebo ještě jmíti budu, činím urozenú paní, paní Johanku Trčkovnu z Lípy, manželku mou nejmilejší.*“¹²⁸ Johanka měla po případné smrti Zdeňka majetek užívat až do stavu proměnění, tedy do dalšího sňatku. V tomto případě pak ustanovil nad majetkem mocné poručníky. „*Jeho Milost vysoce urozeného pána, pana Vilíma z Rozmberka etc., správce a vladaře domu a rodu Rozmberského, nejvyššího purkrabí pražského etc., pana ujce a kmotra na mne vždycky laskavého a urozené pány pány, pana Hanuše Haugvice z Biskupic na Račicích*

¹²⁴ TAMTÉŽ, s. 292.

¹²⁵ TÝŽ, Držitelé, s. 54.

¹²⁶ TAMTÉŽ, s. 54.

¹²⁷ M. ROHLÍK, Moravské zemské desky, s. 136.

¹²⁸ TAMTÉŽ, s. 136.

a Chropyni, hejtmana markrabství moravského, pana Adama z Hradce na Hradci a Hluboké, Jeho Milosti římského císaře, uherského a českého etc. krále etc. komorníka, pana Hartmana z Lichtenštejna, z Niklšpurku a na Valticích, pana Jana z Bozkovic a na Zábřeze a urozeného a statečného rytíře, pana Bernarta Drnovského z Drnovci a na Rejci. “ Testament byl sepsán 20. ledna 1580 v Olomouci.¹²⁹

Krutost a tyranství Zdeňka Kavky z Říčan bylo násilně ukončeno 19. července 1582 kdesi u Zádveřic na Vizovickém panství. Vražda Zdeňka do dnes zůstává záhadou. Zdeněk Kavka z Říčan byl na základě svého přání pohřben v přerovském kostele sv. Vavřince vedle svých dětí.¹³⁰

Johana se po smrti manžela ujala vlády na brumovském panství. Ve vdovském stavu nezůstávala dlouho, v roce 1584 se provdala potřetí, tentokrát za polského šlechtice Kryštofa Zborovského z Rytian. Ten se do Čech uchýlil poté, co v Polsku zavládly již zmíněné spory o trůn. Tehdy se Kryštof přiklonil k habsburské dynastii. Následně mu byl zabrán veškerý majetek a byl vykázán ze země. Sňatkem se zámožnou Johanou Trčkovou z Lípy, vdova po Zdeňkovi Kavkovi z Říčan, si Kryštof vynahradil ztrátu polských statků a polského postavení. I nadále zůstával ve styku s polskou šlechtou, která nejednou zavítala na brumovský hrad.¹³¹

Kryštof Zborovský měl možná ještě horší pověst než Zdeněk Kavka z Říčan. Kryštof měl ostré vojenské způsoby, kterými se dostával do zbytečných konfliktů či nejrůznějších podezření. Kryštof Zborovský se začal podílet na správě Brumova se svojí ženou Johankou. Tato společná správa způsobila opětovné ztenčení panství a následné odprodání Johančina domu v Olomouci. Kryštof s penězi neuměl hospodařit a veškeré jmění, které mu Johanka ochotně svěřila, promarnil či utratil, což vedlo k prohlubování dluhů.¹³²

V době, kdy Johana Trčková z Lípy musela primárně řešit finanční situaci panství, se vyskytla další překážka. Po smrti Zdeňka Kavky z Říčan se o panství přihlásila původní majitelka Magdaléna Meziříčská z Lomnice, která zahájila spor o

¹²⁹ TAMTÉŽ, s. 136 - 138.

¹³⁰ Z. POKLUDA, O zlých vrchnostech, s. 293, TÝŽ, Držitelé, s. 56.

¹³¹ TAMTÉŽ, s. 57.

¹³² TAMTÉŽ, s. 57 - 58.

brumovské panství. Tato rozepře byla vyřešena krátce před Johančinou smrtí v roce 1597, kdy se Brumov částečně vrátil do rukou rodiny Meziříčských z Lomnice.¹³³

V březnu 1593 se Kryštof vrátil do Polska, kde i pravděpodobně v roce 1595 zemřel. Johanka se opět stala vdovou a tentokrát to pro ni bylo osvobození od krutého a chamtivého manžela Kryštofa Zborovského, který ji nemilosrdně trápil.¹³⁴

K samotnému Brumovu ji již nic nevážalo, výjimkou byly pouze věnné peníze, které měla pojištěné na brumovském panství, do té doby se je primárně snažila ochránit před svým třetím manželem Kryštofem Zborovským. Podle ujednání bylo následně Johance vyplaceno 30 000 zlatých věnných peněz a dalších 10 000 za jiná práva a nároky, které získala v rámci svých manželských sňatků. V této době získala užívací práva hradu Brumov i pozůstalá sestra po Janovi Meziříčském z Lomnice, Magdaléna.¹³⁵

Po všech zklamáních během třech manželství bylo na čase, aby Johana Trčková z Lípy zaopatřila svůj majetek, proto se v roce 1596 rozhodla sepsat poslední vůli. O rok později Johana Trčková z Lípy zemřela a podle přání byla pohřbena vedle svého milovaného manžela Zdeňka Kavky z Říčan a dětí v kostele sv. Vavřince v Přerově.¹³⁶

¹³³ Z. POKLUDA, Držitelé, s. 58 - 60.

¹³⁴ TAMTÉŽ, s. 58.

¹³⁵ TAMTÉŽ, s. 59 - 60.

¹³⁶ ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy, 1596.

8. Inventář Johany Trčkové z Lípy, 1589

Johana Trčková z Lípy nechala sepsat v roce 1589 soupis věcí, které byly v jejím vlastním držení. K takovému soupisu majetku docházelo ve většině případů až po smrti držitele, právě inventář měl pomoci rozdělit majetek na základě dříve sepsaného testamentu.¹³⁷ Vystává tedy otázka, proč byl Johanin inventář zhotoven několik let před její smrtí.

Inventář byl sepsán zřejmě na popud samotné Johany Trčkové a poté byl uložen společně se všemi sepsanými věcmi u purkmistra a rady města Moravské Třebové. Všechny tyto položky byly z rozkazu Hynka z Valdštejna na Brtnici¹³⁸ odeslány zemskému purkrabímu Pavlovi Katerynu z Kotery na Dalečíně.¹³⁹ Můžeme se tedy domnívat, že se Johana Trčková z Lípy snažila svým osobním majetkem splatit dluhy, které u něj měla. Veškeré předměty byly nakonec uzamčeny v truhle, která byla následně na rozkaz výše zmíněného Pavla Kateryna z Kotery zapečetěna pečeti města Moravské Třebové.¹⁴⁰

Co se týče samotného obsahu Johančina inventáře, jedná se především o rodinné a osobní předměty. Převážná část obsahuje šperky a další klenoty. Její sbírka šperků je obdivuhodná. Johana měla zřejmě slabost pro prsteny, v samotném inventáři se jich nachází nespočetné množství. Jedná se o prsteny s diamanty, smaragdy, perlami a s dalšími drahokamy. Vedle šperků se v inventáři také nachází jednotlivé kusy nádobí, jako byly vidličky, talíře, misky, sklenice. Na zoufalou finanční situaci také poukazují

¹³⁷ J. PEŠEK, Pražské knihy, s. 63 - 90.

¹³⁸ Hynek Brtnický z Valdštejna se narodil roku 1545, byl synem Zdeňka Brtnického a Anny Krajířové z Krajku. Zastával úřad nejvyššího sudího Markrabství moravského a funkci nejvyššího komorníka. Po jeho smrti roku 1596 se stal dědicem jeho synovec Zdeněk Brtnický, který byl v roce 1622 odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků za účast na stavovském povstání; Ottův slovník XXVI, s. 336.

¹³⁹ Pavel Katharin z Katharu 1588 odkupuje od pánů z Pernštejna Jimramov, v roce 1596 Pernštejn a o tři roky později Kunštát. Pavel Katharin z Katharu zemřel roku 1600; Ottův slovník XIII, s. 513.

¹⁴⁰ ANM, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Inventář Johany Trčkové z Lípy, 1589.

přiznávací berní listy. „*Peníze, které na úrocích mám, bedlivě vyhledati a sečísti dala, kterých se počtu 8000 zlatých nachází.*“¹⁴¹

¹⁴¹ MZA, A 7 Přiznávací berní listy, sign. 307, Johanka Trčková z Lípy a na Brumově, karton č. 5 (páni, z úroků, 1585, sv. Mikuláš, Olomouc).

9. Testament Johany Trčkové z Lípy, 1596

Na základě mocného listu¹⁴² Rudolfa II. z roku 1595 učinila Johana Trčková z Lípy poslední pořízení 16. září 1596. Nad majetkem ustanovila poručníky pana Václava Berku z Dubé a Lipé,¹⁴³ pana Bernarta Drnovského z Drnovic na Rejci a na Kounicích¹⁴⁴ a pana Pavla Katharyna z Katharu na Dalečíně. Dále ustanovujícím poručníkům odkázala peněžité částky, panu Václavovi Berkovi z Dubé 5000 zlatých, panu Bernartovi Drnovskému 3000 zlatých a panu Katharynu z Katharu 2000 zlatých. Z celkových 10 000 zlatých, které po Johaně měly zůstat, měli poručníci koupit statky a pozemky, které měly být následně zapsány do desek zemských v Olomouci. Z užitku těchto statků byli povinni odvádět peníze na špitály v okolí Moravské Třebové, Olomouce, Zábřehu, Dolních Kounic a Jimramova. Dále Johana odkázala dceři svého bratra Buriana III. Trčky z Lípy Markétě Trčkové z Lípy¹⁴⁵ 5000 zlatých a Davidovi Ungnádovi ze Seneku¹⁴⁶ 2000 zlatých. V neposlední řadě Johana Trčková žádala, aby po smrti její bylo tělo pohřbeno vedle druhého manžela Zdeňka Kavky z Řičan¹⁴⁷ v přerovském kostele. Poslední vůle byla sepsána v Brně 16. 9. 1596.

¹⁴² List mocný vydával panovník. Po smrti testátora zaručoval právní platnost. P. KRÁL, *Mezi životem*, s. 16.

¹⁴³ Václav Berka z Dubé a Lipé obdržel hrad a přilehlé panství Rychmburk, dále vlastnil Budišov, Osov a Nový Ořechov. Byl císařským radou, nejvyšším sudím a také nejvyšším komorníkem. Jeho první manželkou byla Alena Meziříčská z Lomnice, která zemřela v roce 1585. Po ní si vzal za ženu Markétu Trčkovou z Lípy, dceru Buriana III. Trčky z Lípy. Václav Berka z Dubé a Lipé zemřel 6. července 1600; *Ottův slovník III*, s. 818.

¹⁴⁴ Bernard Drnovský z Drnovic byl nejvyšším hofrychtěrem markrabství moravského, jenž měl za manželku Annu Žabkovnu z Limberka; *Ottův slovník VIII*, s. 29 - 30.

¹⁴⁵ Dcera Buriana III. Trčky z Lípy a Kateřiny z Gutštejna. Markéta byla provdaná celkem třikrát (Václav Berka z Dubé a Lipé, Ferdinand z Donína, Jiří z Talmberka); *Ottův slovník*, *Ottův slovník XXV*, s. 679.

¹⁴⁶ Ungnad ze Soneggu (Sonnecku, Suneku) je jméno panské německé rodiny, která pocházela z Bavorska. Jejich rodové jméno je odvozeno od hradu Sonneg (Sunek) v Korutanech; *Ottův slovník XXVI*, s. 183 - 184.

¹⁴⁷ Druhý manžel Johanky Trčkové z Lípy; *Ottův slovník XXI*, s. 697; Z. POKLUDA, *O zlých vrchnostech*, s. 287 - 298.

10. Edice

10.1. Ediční poznámka

Edice obsahuje dva dokumenty - testament a pozůstalostní inventář Johany Trčkové z Lípy, které jsou dnes uloženy v Archivu Národního muzea.¹⁴⁸ Písemnosti jsou zpřístupněny v plném rozsahu a každému textu předchází záhlavní regist, který obsahuje stručný obsah dané písemnosti.

Pro samotný přepis písemností jsem zvolila transkripci, kde jsem se držela platných edičních zásad.¹⁴⁹ Text byl doplněn o interpunkci a logicky rozdělen do odstavců na základě současného úzu, stejně tak byly opraveny i gramatické chyby. Originální text nemá průběžné číslování stránek, pro lepší přehled v textu bylo číslování doplněno. Majuskuly a minuskuly byly opraveny podle dnešní pravopisné normy.

Hlásky byly přepsány do dnešní podoby, stejně tak i spřežky jako *ř* za *rz* („rytíře“ za „rytirze“), *c* a *č* místo *cz* („činím“ za „czinim“), také předložky *s* a *z* byly upraveny podle dnešního úzu. Dvojhásky *au* byly nahrazeny *ou* („summau“ za „summou“).

Při přepisu dokumentů byly použity obvyklé symboly. Do hranatých závorek [] byly rozepsány zkratky, chybějící písmena či čísla stran, do špičatých závorek <> byl doplněn přeškrtnutý čitelný text. Na samotném závěru pozůstalostního inventáře je přeškrtnutá, zřejmě později dopisovaná část textu, která není čitelná, z tohoto důvodu jsou jednotlivé přeškrtnuté řádky označeny <####>. Obsahové chyby či překlepy pisatele jsou značeny [!], nejasný text [?].

Testament i pozůstalostní inventář jsou doplněny poznámkovým aparátem, který obsahuje místní, věcné, ale i jmenné údaje. Pro vysvětlení staročeských výrazů jsem

¹⁴⁸ Archiv Národního muzea, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy.

¹⁴⁹ Ivan ŠTOVÍČEK, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002.

využila *Staročeský slovník*,¹⁵⁰ pro zeměpisné a jmenné údaje *Ottův slovník naučný*,¹⁵¹ pro převod dat byla použita *Historická chronologie*.¹⁵²

10.1. Edice inventáře Johany Trčkové z Lípy

[s. 1] Anno 1589, v úterý po sv. Kateřině,¹⁵³ jest inventář některý[ch] věci Její milosti paní, paní Johanky Trčkové z Lípy a na Brumově,¹⁵⁴ který věci <k> věrně ruce purkmistru a radě města Třebové Mor[avské] [v] chování měli. Ty jsou na poručení Je[ho] [Milosti] urozeného pana, pana Hynka z Valdštejna a na Brtnici, hejtmana a nejvyššího komorníka Mark[rabství] mor[avského], Jeho Mi[losti] panu vydaný a p[anu] urozené[mu] vladyce [!] panu Pavlovi Katerynu z Kotery a na Dalečíně, purkrabě [!] zemského odeslána.

V truhlici černého [!] kůží přetažené tyto věci byly:

Numero 1. Sokol se zlatou hlavičkou a s pazoury a s drahým kamením.

Numero 2. Hodinky v černém futru¹⁵⁵ pozlacený se sklem.

Numero 3. Těž v druhém futru pozlacený.

Numero 4. Talíři [!] stříbrných s erbem Je[ho] pana Zdeňka Kavky.

Numero 5. Konvička stříbrná pozlacená se sklem křišťálem [!] v škatule [!]¹⁵⁶ byly.

Knoflíků zlatejch se šmelcem¹⁵⁷ 21.

Srn [!] zlatejch 40.

Růžiček zlatejch, v každý 2 perle, 26.

¹⁵⁰ Jan GEBAUER, *Slovník staročeský*, díl 1. - 2., Praha, 1903.

¹⁵¹ *Ottův slovník naučný* I - XXVIII.

¹⁵² M. Bláhová, *Historická chronologie*, Praha, 2001.

¹⁵³ Tj. 28. 11. 1589.

¹⁵⁴ Brumov je město ležící na Moravě, na západní straně města se nachází stejně jmenovaný hrad.

¹⁵⁵ Pouzdro.

¹⁵⁶ Pevné pouzdro, obal, krabice, schránka pro uchovávání věcí.

¹⁵⁷ Smalt, email.

Více. 2 v jedné maj [!] žádný perle a v druhý jedna medije¹⁵⁸ se dvěma rukymy [!] zlatá 1.

Medije se zlatým šmelcem 2 v škatulce malý.

[s. 2] Perla jedna veliká protažená zlatým.

2 perly, jedna protažená zlatým a druhá provrtaná, více 4 perly nedošly.

1 perla v zlatej [!] fasovaná.¹⁵⁹

Prstenec černý, na konci rohy pozlacený.

Turecký tři malý peníze od zlato [!].

Nožičky zlatý se šmelcem bílým a černým.

Pelikán malej se dvěma adamastity [!]¹⁶⁰ a jedním rubínkem a s perlou.

Jablíčko pižmový¹⁶¹ s jedním velikým amatistem a se třemi rubínky.

Více 4 perly se zlatým potažením.

Gnadenpfenici¹⁶² zlatý s erbem pana Rožmberky [!].

Druhej gnadenpfenig s obrazem císaře Ferdinanda a císaře Maximiliána [!].

Labuť s perlemi matky a se zlatejmi [!] křídly.

V škatuli bílý list mocný královskéj od císaře Rudolfe [!].

V škatuli bílý vysokej v červeným toplykytu [!]¹⁶³ pytlíku klobouček aksamitovej¹⁶⁴ s perlami a s deseti růžemi, ve třech růžích v každéj 1 diamant, [v] 1 růži rubín, v šesti růží[ch] v každý dvě velký perly.

V tej škatulce futrem [?] prsten s ostrým diamantem čtverohraným [!].

Těž v tej škatuli v druhým malým futýrku prsten s velikým špičatý[m] diamante[m].

¹⁵⁸ Medailon, který může být zdoben gemou, neboli drobnou plastikou, která byla vyřezaná do drahého kamene, kovu či skla. Rozlišují se dva druhy reliéfů, kamej (motiv vypouklý) nebo intaglie (motiv vyhloubený).

¹⁵⁹ Zasazená.

¹⁶⁰ Adamastit, neboli ametyst je minerál v různých odstínech fialové barvy.

¹⁶¹ Pižmo, silně aromatická látka (vylučovaná žlázami některých živočichů) užívaná k léčení, vonění.

¹⁶² Gnadenpfennig je portrétní zdobená medaile.

¹⁶³ Dvojitý taft (lesklá tkanina z přírodního či umělého hedvábí).

¹⁶⁴ Samet, hedvábná látka s krátkým hustým vlasem. Oblečení zhotovené z aksamitu.

Těž v tej škatulky v třetím futýrku [?] prsten s červeným šmelcem se špičatým diamantem.

[s. 3] *V škatulce bílý prostý: 12 štefty [!]¹⁶⁵ zlatejch, v každým šteftu 3 kaménky [!], 1 hladký diamant, smaragd a rubín.*

Křížiček [s] diamanty v zlatě za[sa]zený se sedmi perlemi [?].

Safír velikej v zlatě šmelcem [!] za[sa]zenej.

Páteříček¹⁶⁶ [s] perlemi na bílej nitce, větších perel 12 a malejch 52. A na druhý niti 10 perel prostředních.

Zasen[?] s rubíných [?] a okolo osm perel a devátá visutá.

3 malý zlatý přezky od knihy.

Růžiček 12 zlatejch perlovejch, [v] každý růži se [!] tři perly v škatuli bílý prostej [!]. <...> 3 řetízky se šmelcem a s perlami.

12 lžic stříbrných starým dílem s erbem pánů z Říččan, střenky [!]¹⁶⁷ pozlacenejch [?] paní Trčkovéj [!].

13 lžic stříbrných s pozlacený [!] nohu [!] jelení [!] s erbem pana z Říččan a pánů Tekandrů [?].

12 lžic nových stříbrných s erbem paní Johanky z Lípy.

11 vidličky [!] stříbrný a dvanáctý zlomený, střenky pozlacený.

1 počerněný aksamit též se stříbrnými s přezkami a želízky pozlacenými.

1 pás z taženého stříbra.

1 prsten hrubej zlatej s perlami.

2 kovlíčky [!]¹⁶⁸ stříbrý v konci pozlacený.

[s. 4] *V škatuli čirnejm [!] aksamitem vyfutrovaný¹⁶⁹ na něm [na] červený[m] tykytu¹⁷⁰ poduška.*

¹⁶⁵ Spony.

¹⁶⁶ Růženec.

¹⁶⁷ Krycí (ozdobná) část rukojeti, jílice nebo pouzdra.

¹⁶⁸ Koflík, pohárek, nádoba na pití.

¹⁶⁹ Podšitý.

¹⁷⁰ Hedvábný materiál.

15 Prstenů, a to těchto:

1 Prstýnek zlatej s diamante[m] hladký[m] a se šestými [?] modrými rubínky a dvěma smaragdy malými.

1 Prsten se sedmi hladkými diamanty.

1 Prsten hranatý s <...> 5 hladký[mi] diamanty.

1 Prsten dvojítej [!] s drahým kamením třemi [?], 1 diamant hladký 2rohý [!] 3 švarok [!].

1 Prsten tříhranej se čtyřmi kameny, prostřed rubín a 3 hladký diamanty.

1 Prsten vokroulý [!] šmelcem a s pěti kameny, [s] hladký[mi] diamanty.

1 Prsten s velikým smaragdem.

1 Prstýnek malý s šapelcem [?] čirnejm [?] a <...> hladkým diamantem.

1 Prstýnek malý s vostrým [!] diamantem a s 12 malým[mi] diamantem [!].

1 Prsten, který se zozvundavá [?] se dvěma kameny, 1 diamant a druhý rubín.

1 Prsten se šmelcem a s jedním velikým turkustem.¹⁷¹

1 Prstýnek malej se šmelcem [?] a se třemi kamínky, 2 smaragdy a v prostředku rubínek.

1 prstýnek malej se starým dílem s rubínke[m].

1 prstýnek maličký s prostým dílem s turkustem.

1 prsten se starém [!] dílem s modrým šmelcem, se třemi ostrým[mi] diamanty a v prostředku srn [?] rubíny.

[s. 5] *1 medije z alabastru ve zlatým kroužku fasovaná.*

1 kotlíček stříbrný pozlacený s erbem pana z Řičan a paní Johanky Trčkový [!].

Páteř¹⁷² korálovej s knoflíkem zlatým se šmelcem, na něm 2 topl dukáty¹⁷³ salcburský, 4 turecký a 2 benátský, 1 koruna.

Páteříček s malými zlatými s kuličkami [?] a s křišťálovým a kamen[n]ým strakatým [?].

3 Nože s [!] stříbrných [?] pozlacených nožnicích.

¹⁷¹ Tyrkys.

¹⁷² Růženec.

¹⁷³ Dvojdukát.

Grošů malejch [!] i velikejch [!] 12 a <...> po třináctý pozlacený s kroužky.
 Knižka stříbrná pozlacená s erbem pana z Řičan a paní Johanky Trčkovy.
 Miska maličká pozlacená s erbem pana z Lomnice.
 Sklenice křišťálová v jedným [!] futru černém [!] v truhlici druhé.
 V pěti pytlíku [!] <6000>, tolarů 5923.
 V koženým pytlíku 653 dukátů kremlický [ho] rázu¹⁷⁴ v menším vázaným pytlíčku 234 dukátů.
 Starý [...].
 V škatulci 1 groš zlatý s kroužkem.
 1 španělský zlatej groš se dvěma zlatými.
 1 topl dukát a 6 zlatejch vlaských [?] Johanky.
 Podle poznamenání paní Johanky [...] žádali, který ste [!] při dukátých [!], že by rýnský zlatý měly býti, 137 zlatých, ty se nenalezly.
 V škatuli byly dva zápisy¹⁷⁵ svědčící na urozeného pana, pana Jana z Bozkovic [!], nejvyššího sudího Mark[rabství] mor[avského], dobré a slavné paměti, jeden na sumu 5300 zlatý[ch], druhé na sumu 2000 zlatých.
 [s. 6] Ta pak truhlice černá [!] s těmi klenoty jest na žádost urozeného pana Pavla Koteryna zapečetěna pečeti měst[ou] purkmistra a rady města Třebové Moravské.
 Zapečetěna.
 Odeslána a
 vydána.
 <###>
 <###>
 <###>
 <###>
 <###>

¹⁷⁴ Ražba mince pocházející z Kremnice.

¹⁷⁵ Dlužní úpisy.

10.3. Edice testamentu Johany Trčkové z Lípy

[s. 1] *Ve jméno svaté a nerozdílné trojice Boha otce, i syna i ducha sv. pána Boha jedného všemohoucího na věky požehnaného amen.*

Já, Johanka Trčkovna z Lípy, znamenavše běh a uneustavěčnost [!] tohoto světa a též všechno, což jest v něm a na něj se narodí, k svému běhu přirozenému přijíti a umříti musí, a že člověku není nic na tomto světě jistějšího, jako smrt a nic nejjistějšího jako hodina smrti, pak chtěje já o statku svém, kterýž z milosti a požehnání pana Boha všemohoucího mám, a neb ještě jmíti budu, aby po mé smrti soudův a hadrnůkův¹⁷⁶ a nesnázi nebylo a souc [!] při zdraví a dobré paměti, se svým dobrým rozmyslem a jistou vůlí kšaft a poručnictví učiniti.

Majíce list mocný¹⁷⁷ od nejjasnějšího a nejnepřemoženějšího knížete a pana, pana Rudolfa druhého¹⁷⁸ z boží milosti voleného římského, uherského, českého dalmatského, charvatského [etc.] krále, arciknížete rakouského, markrabě moravského, lucemburského a slezského knížete a lužického markrabě [etc.] pana mého nejmilostivějšího sobě danej, jehož jest datum na hradě Pražském v pátek po sv. Tomáši léta božího 1595,¹⁷⁹ kterýmžto listem J[eho] M[ilost] C[isařská] povolovati a moc plnou mě dávati ráčí, abych mohla a moc měla všecko a na všelijakej statek svůj mohovitý¹⁸⁰ i nemohovitý,¹⁸¹ dědičný¹⁸² neb zápisný, kterýž

¹⁷⁶ Hadrovati se, hádat se.

¹⁷⁷ P. KRÁL, Mezi životem, s. 16.

¹⁷⁸ Rudolf II. Habsburský (1552 Vídeň - 1612 Praha), král český a uherský, císař německý; Ottův slovník XXII, s. 67 - 68; Josef JANÁČEK, Rudolf II. a jeho doba, Praha 2003; Robert EVANS, Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612, Praha 1997.

¹⁷⁹ Tj. 22. 12. 1595.

¹⁸⁰ Movitý majetek, tzv. res mobiles se skládá z věcí, se kterými je možno pohybovat. Opakem movitého majetku je nemovitý. Ottův slovník naučný XVII, s. 797.

¹⁸¹ Nemovitý majetek, tzv. immobile, takový majetek, který nemůže být přenášen z místa na místo. Jedná se především o pozemky. Ottův slovník naučný XII, s. 534.

¹⁸² Dědičný statek je nemovitý majetek, který byl zděděn od příbuzných; Ottův slovník VII, s. 142 - 143.

mám, neb ještě jmíti budu, kromě statků lenných a manských¹⁸³ dáti poručiti za zdravého života neb na smrtelné posteli, komuž by mě se dobře líbilo a zdálo, též i poručníky zdělati tak, jakž ten list mocný od J[eho] M[ilosti] C[ísařské] mě daný, to v sobě šíře a světleji obsahuje a zavírá.

Kdež já nahoře psaná Johanka Trčkovna na ten list mocný od J[eho] M[ilosti] C[ísařské], jakožto krále českého a markrabě moravského sobě danej, o statku svém toto poručení činím, a tohož všeho statku, jakýžkoli po mě zůstane, mocné poručníky bez postu¹⁸⁴ [s. 2] činím, dělám a nařizuji.

Urozeného pána, p[ána] Václava nejstaršího Berku z Dubé a z Lippého [!] a na Rychmburce, Jeho Mi[losti] římského císaře, uherského a českého král[ovského] radu a dvoru Jeho Mi[losti] krále českého maršálka, urozeného a statečného rytíře, pana Bernarta Drnovského z Drnovic na Rejci a hradě Kounicích, nejvyššího hofrychtáře Mark[rabství] Mar[rabství] a urozeného vladyku, pána Pavla Katharyna z Katharu a na Dalečíně, místopředsího písařství a purkrabí zemského Mark[rabství] Morouv[ského]. A to jmíti chci, aby ihned po smrti mé již psaní páni poručníci moji vevštecken[?]statek po mě v tomto Markrabství Morav[ském] pozůstalý, buď ten na statku pozemském na hotových a zápisy ujištěných penězích, na klinotech [!] a svrščích a summou,¹⁸⁵ na čemžkoli po smrti mé zůstane, se uvázali a mě podle níže a poslední vůle řídili a působili.

Nejprve nařizuji, a to jmíti chci, aby páni poručníci moji napředpsaní ze statku po mně pozůstalého sobě vzali, pan Václav Berka 5000 zlatých, za 1 zlatý 30 grošů a za 1 groš 7 denárů počítajíc, pan Bernart Drnovský 3000 zlatých, pan Pavel Katharyn 2000 zlatých, vše počtu napředpsaného, kterýžto sumy napředpsaným týmž pánům poručníkům, mým dítkám a erbům jejich zlatý a dobrého přátelství prokazování mocně dávám a poroučím. Tak aby oni sobě buď to z hotových po mě pozůstalých peněz, anebo když by je podle zápisu mě svědčících zvyupomínali, sobě

¹⁸³ Lenní též manské právo je souhrn práv, které upravuje vztahy mezi lenním pánem a lenním držitelem. Lenní poměr znamenal doživotní povinnost věrnosti, službě i oddanosti vazala k lennímu pánovi; Ottův slovník XV, s. 851 - 856.

¹⁸⁴ P. Král, Mezi životem, s. 16.

¹⁸⁵ Souhrn, úhrn, množství, počet, suma.

vzali a k svému dobrému obrátili. Též poroučím a to jmíti chci, aby páni poručníci moji napředpsaní, jakž by peníze mně náležitě podle změny zápisu zvyupomínali, což jim nejspíše možné, a tím neodkládali, statek, pozemky za deset tisíc zlatých počtu napředpsaného koupili, a těmi penězi po mě zůstalejmi, když by co tak podle zápisu zvyupomínali a zaplatili. [s. 3] A koupíce takový statek a vejdouce ho v držení s moudrými opatrnými panem purkmistrem a radou i na místě vší obce města Olomouce smlouvu k deskám zemským svědčící vykonali, a jim takového statku, k budoucímu a dědičnému držení postoupili, na ten způsob, aby oni purkmistra a rada nynější i budoucí na potomní¹⁸⁶ a věčné časy z užitku téhož statku byli povinni každého roku na špitály níže psané a vychovávání chudých lidí v těch špitálních vydávati. Totiž na špitál a chudé lidi do města Třebové Moravské¹⁸⁷ jedno sto zlatých, za 1 zlatý 30 grošů a za 1 groš 7denárů počítajíc, na špitál do města Zábřehu¹⁸⁸ 100 zlatých, na špitál do městečka Dolních Kounic¹⁸⁹ 50 zlatých, na špitál do městečka Jimramov¹⁹⁰ 30 zlatých, a takové vydávání purkmistrům a radám týchž měst a městeček beze všechny odporosti a zadržování vždy každého roku, aby odvozovati povinni byli, a což by užitku mimo to napředpsané vydávání z téhož statku zůstávalo, to všecko z ouplna nic za sebou toho zanechávajíc, možná na vychování chudých, na statky a jiné potřeby, jen do všech špitálů tu při městě Olomouci,¹⁹¹ to všecko každého roku aby obraceli a v tom se proti těm chudým lidem pro odplatu pána Boha všemohoucího věrně chovali, a páni poručníci moji napředpsaní a erbové jejich k tomu, aby se všemu podle toho nařízení mého na budoucí časy dosti činilo, aby dohlídali a na to pozor měli. Však žádné pochybnosti o páních [!] Olomoučanech nemám, než že se v tom náležitě jako ctní a šlechtní lidé chovati a k tomu dohlídati bedlivě budou, aby ten statek při důchodích náležitě

¹⁸⁶ Potomní, jsoucí za někým vzadu, budoucí, pozdější, další, následující.

¹⁸⁷ Město ležící na západní Moravě v Pardubickém kraji, okres Svitavy.

¹⁸⁸ Město Zábřeh se nachází v Olomouckém kraji, v okrese Šumperk.

¹⁸⁹ Dolní Kounice se nachází v Jihomoravském kraji, v okrese Brno - venkov.

¹⁹⁰ Jimramov se nachází v kraji Vysočina, v okrese Žďár nad Sázavou.

¹⁹¹ Olomouc statutární město, centrum Moravy.

opatrován byl tak, aby chudým lidem tu nic neucházelo, a že tuto důvěrnost ode mě vděčně přijmou, té naděje k nim jsem.

[s. 4] Dále nařizuji a tímto poručnictvím odkazuji, a to jmíti chci, aby páni poručníci moji napředpsaní statku a peněz po mně pozůstalých v roce pořád zběhlým vydali urozenej paní paní Markétě Trčkovně z Lípy, paní strejně¹⁹² nejmilejší, 5000 zlatých a urozenému pánu, pánu Davidovi Ungnádovi svobodnému pánu ze Seneku 2000 zlatých, vše počtu napředpsaného, a že to ode mě jak paní strejna také pan David Ungnad vděčně přijmou, poněvadž jim to z lásky a dobrého přátelství odkazuji, ty naděje k nim [...], též pánův poručníkův mých často psaných za to prosím, aby tělo mé poctivě a náležitě, jakž na stav můj náleží, v kostele v městě Přerově, kdež tělo mého nejmilejšího pana manžela pana Zdenka Kavky Říčanského z Říčan a dítky mé odpočívají, pochovati a pohřbíti. Na kterýžto pohřeb ze statku po mně pozůstalého 1000 zlatých, aby vynaložili, tímto poručnictvím mým nařizuji, ostatek pak statku a peněz zvyupomínaných, co by mimo napředpsané vydání osobám, kterým co tak poručím, a na koupení statku a nařízení a na pohřeb můj zůstává, toho v moci své pozůstavuji, abych mohla listem na papíře pod pečeti svou a na svědomí dvou dobrých lidí pečeti přídávanými a neboližto¹⁹³ ústně odkázati, dáti a poručiti, komuž by mi se dobře vidělo, a to aby takovou moc mělo, jako by v tomto mém kšaftu zejména napsáno bylo. A páni poručníci moji, aby povinni byli tomu všemu dosti učiniti, a komuž bych co tak týmž listem a neboližto ústně dala a odkázala, vydati, a jim se toho často psaným pánům [s. 5] poručníkům mým, cele jako svým zvláště milým pánům přátelům důvěřuji, že podle poslední vůle mé toto poručenství mé k sobě přijmou, a v tom ve všem také podle nařízení mého se zachovají, však toto sobě znamenitě vyměňuji, jestliže bych kdykoliv takové poručnictví mé, buď ve všem neb na díle změnití chtěla, abych vždycky moc měla.

Tomu na svědomí k tomuto listu a poručnictví mému pečeť mou vlastní s jistým vědomím a vůlí mou sem přídávati a přivěsiti dala a v něm se svou vlastní rukou podepsala a připrosila [...] urozených pánův, pana Fridricha staršího ze

¹⁹² Dcera po bratrovi.

¹⁹³ Nebo.

Žerotína a na Židlochovicích,¹⁹⁴ hejtmana a místodržícího nejvyššího komornictví Mark[rabství] mor[avského], Jeho Mi[losti] římského císaře, uherského a českého [etc.] krále [etc.] radu, pana Jana staršího ze Žerotína a na Losině,¹⁹⁵ pana Bernarta Ludvíka z Tovarů, svobodného pana z Enczesfeldu a na Jaroslavovicích,¹⁹⁶ pana Karla z Žerotína na Dřevohosticích a Rosicích,¹⁹⁷ a urozených vladyk pana Václava Morkovského z Zástřizl a na Bozkovicích [!],¹⁹⁸ Jeho Mi[losti] Cís[aršské] římského uherského a českého [etc.] krále [etc] firšnejdera,¹⁹⁹ pana Václava Gajovského z Gáje a z Galeny a na Chudobině,²⁰⁰ že jsou pečeti své vedle mé na svědomí k tomuto listu a poručnictví mému přitisknouti a přivěsiti dali, však sobě a

¹⁹⁴ Fridrich ze Žerotína byl císařským vojenským radou, nejvyšším nad tisícem německých jezdců, nejvyšším hejtmanem Markrabství moravského a hofmistrem arciknížete Maxmiliána. Zemřel 31. května 1578; Ottův slovník XXVII., s. 815.

¹⁹⁵ Jan starší ze Žerotína zastával úřad místodržícího nejvyššího komornictví, dále úřad sudího Markrabství moravského a hejtmana brněnského kraje. Během svého života byl dvakrát ženatý. Jeho syny byli Karel st. ze Žerotína a Jan Diviš. Zemřel 28. 2. 1583; Ottův slovník naučný XXVII, s. 817 - 818.

¹⁹⁶ Bernard Ludvík z Tovarů pocházel z dolnorakouského Enzesfeldu, byl manžel Aleny, rozené Berkové z Dubé. V letech 1586 - 1596 nechal Bernard Ludvík přestavět vodní tvrz v Miloticích na renesanční jednopatrový zámek s arkádami; Ottův slovník naučný XVII, s. 365.

¹⁹⁷ Karel starší ze Žerotína byl moravský šlechtic (1564 - 1636) a syn výše zmiňovaného Jana staršího ze Žerotína. Zastával úřad zemského hejtmana a patřil mezi důležité členy a vůdce Jednoty bratrské. Karel podporoval Rudolfova bratra Matyáše, který byl mnohem nábožensky tolerantnější. V Čechách v roce 1618 vypuká stavovské povstání zprvu za neúčasti moravských stavů, Karel zachoval loajalitu panovníkovi. Po bitvě na Bílé hoře mohl jako jeden z mála nekatolíků zůstat na svých panstvích. Zemřel 9. října 1636; Ottův slovník naučný XXVII, s. 822 - 823; Tomáš KNOZ, Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa, Praha 2008; Otakar ODLOŽILÍK, Karel starší ze Žerotína 1564-1636, Praha 1936.

¹⁹⁸ Václav Morkovský ze Zástřizl se narodil roku 1554. Roku 1588 zdědil Boskovice a nadále také po bratrovi Morkovice. Byl kráječem císaře Rudolfa II. Zemřel 2. dubna roku 1600; Ottův slovník XVII, s. 465 - 466.

¹⁹⁹ Kráječ; Josef HRDLIČKA, Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650), České Budějovice 2000.

²⁰⁰ Sídli v dnešní obci Chudobín v Olomouckém kraji; Ottův slovník XII, s. 437.

*erbem svým beze škody. Jenž jest dán a psán v městě Brně v pondělí, den sv. Ludmily.*²⁰¹

Léta Páně 1596.

[s. 6] *Přípis kšaftu urozený paní, paní Johanky Trčkovny z Lippy [!] [etc.] sic Kavkovi.*

²⁰¹ Tj. 16. 9. 1596.

Závěr

Primárním cílem této bakalářské práce bylo zpracovat edici testamentu a pozůstalostního inventáře Johany Trčkové z Lípy z konce 16. století.

Hned na úvod byla velká pozornost věnována dědickému právu, kde vyvstalo několik důležitých otázek. Kdo mohl vlastnit majetek? Kdo mohl s majetkem libovolně disponovat? Bylo možné vlastní majetek zabezpečit pro další generace? Od roku 1497 v Čechách, od roku 1587 na Moravě, neplatilo odúmrtní právo, díky němuž si předtím panovník nárokoval majetek držitelů, kteří zemřeli bez dědiců. Pokud poté vlastník statků požadoval převod majetku, potřeboval mocný list od samotného panovníka. Tento mocný list potřebovala i Johana Trčková z Lípy, která ho na žádost obdržela od krále Rudolfa II. Bez tohoto mocného listu by následně nemohla sepsat poslední vůli, a tudíž by nemohla odkazovat statky ani jiný majetek, který byl v jejím vlastnictví.

Poslední vůle, testament neboli kšaft byl další důležitou kapitolou celé práce. Jako každá listina má i testament podávat svědectví o právním pořízení či jednání. Řadíme jej tedy mezi právní dokumenty. Do dnešních dob se nám dochovalo velké množství testamentů v rodinných archivech, v deskách zemských, v městských knihách či církevních fondech. Nalezneme jak testamenty ze šlechtického prostředí, tak z měšťanského či duchovního. Tyto prameny nám dnes dovolují nahlédnout do myšlení a života tehdejších obyvatel. Já jsem svoji práci vzhledem k osobě Johany Trčkové z Lípy zaměřila primárně na šlechtické prostředí.

Hlavním důvodem sepsání posledního pořízení bylo rozdělení majetku a určení poručníků nad majetkem či nad dětmi. Pokud mělo dojít k rozdělení majetku, poslední vůle měla zabezpečit, aby rodinný majetek zůstal v rodinném dědictví, pokud testátor nerozhodl jinak.

Po smrti testátora měl být testament zapsán za určitou taxu do desek zemských, čímž dokument nabyl právní moci. V této fázi mělo také dojít k sepsání pozůstalostního inventáře. Tento inventář vznikl jako pomůcka pro rozdělení pozůstalosti na základě předem sepsaných testamentů.

V následující kapitole bylo nastíněno postavení žen ve společnosti, ale také jejich pravomoce v majetkovém právu. Po dlouhá století bylo na ženy nahlíženo jako na nerovné mužům. Byly chápány pouze jako rodičky, matky a nositelky prvotního hříchu.

Jejich postavení ve společnosti nebylo lehké a po celou dobu si ženy snažily vydobýt lepší, nejlépe rovnocenné místo vedle mužů.

Postavení v manželství bylo jasně vymezené a žena podléhala manželovi ve všech oblastech. Do té doby za ni rozhodoval otec či jiný mužský člen rodu. Manželství znamenalo primárně výhodnou smlouvu, která přinesla oběma stranám zisk. Ať už se jednalo o zisk peněžité (nevěstino věno) nebo pouhé udržení či zlepšení společenského postavení. Nejvýhodnějším stavem podle starého českého zemského práva bylo pro ženu vdovství, kdy žena byla na tehdejší dobu téměř svobodná. Pokud se rozhodla k dalšímu sňatku, bylo to její rozhodnutí, nikoliv rozhodnutí rodiny.

Vzhledem k tomu, že hlavní osobností této práce byla Johana Trčková z Lípy, byla ve stručnosti načrtnuta genealogie jejího rodu, Trčků z Lípy. Samotná historie rodu sahá již do třicátých let 15. století. Prvním historicky doloženým zástupcem byl Mikuláš Trčka z Lípy. Trčkové z Lípy se brzy začali angažovat v nejvyšší politice. Již samotný Mikuláš se stal členem rady Jiřího z Poděbrad. V následujících stoletích Trčkové obsazovali nejvyšší posty v Českém království. Tento rod však v roce 1634 vymřel po meči. Posledním mužským členem rodu byl Adam Erdman, který byl spolu s Albrechtem z Valdštejna zavražděn v Chebu.

Hlavním úkolem práce bylo nahlédnout do života Johany Trčkové z Lípy na základě edice jejího testamentu z roku 1595 a inventáře majetku z roku 1589.

Jak již bylo několikrát zmíněno, Johana pocházela z rodu Trčků z Lípy a byla dcerou Jana staršího Trčky z Lípy. Prvním Johančíným manželem se stal Jan Meziříčský z Lomnice. Spolu s ním žila na hradě Brumov, kde strávila zbytek svého života, ať už po boku druhého manžela Zdeňka Kavky z Říčán, či třetího manžela Kryštofa Zborovského ze Zborovic.

Poslední vůle Johany Trčkové z Lípy z roku 1595 nám poodkryla její touhy a přání těsně před samotnou smrtí. Primárním cílem Johančina testamentu bylo zajištění majetku. Ten rozdělila buď mezi své příbuzné, či nejbližší urozené pány. Část majetku například odkázala své praneteři Markétě Trčkové z Lípy, vnučce po svém bratrovi Burianu III. Trčkovi z Lípy, a jejímu manželovi, panu Václavu Berkovi z Dubé a Lipé, a dalším. Je zvláštní, že Johana Trčková z Lípy se ve své závěti ani jednou nezmínila o hradě Brumov ani o jeho obyvatelích, ač to byl po dlouhá léta její domov. Je zřejmé, že

se k němu Johana již nechtěla vracet, možná i z důvodu posledních nehezkých let po boku Kryštofa Zborovského.

Pro vyřízení posledního pořízení bylo obvykle nutné po smrti testátora majetek sepsat a vytvořit jeho soupis. V případě Johany Trčkové z Lípy došlo k sepsání mnohem dřív, nejedná se tedy o pozůstalostní inventář, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Brumovské dominium se již od počátku držby Jana Meziříčského z Lomnice nacházelo v dluzích a postupem času docházelo k jeho postupnému úpadku. Situaci na krátký čas zbrzdil Zdeněk Kavka z Říčan, který byl schopný dlužní závazky splácet, a v jeho vlastnictví začalo panství prosperovat. Jenže v roce 1582 byl Zdeněk Kavka z Říčan chladnokrevně zavražděn a veškerá správa majetku přešla na Johanku Trčkovou z Lípy, která nedokázala finanční situaci udržet pod kontrolou. S tamějšími poměry ji nepomohl ani třetí manžel Kryštof Zborovský, který byl znám svou krutou a hýřivou povahou.

Zadluženost panství a Johanky Trčkové z Lípy nám dokládá již výše zmíněný soupis majetku, který si nechala Johana sepsat v roce 1589. Tento inventář byl společně se všemi sepsanými věcmi odeslán Pavlu Katharynu z Kotery jako splátka dluhu. Další důkazy o zadluženosti můžeme také nalézt v příznávacích berních listech, kde Johana Trčková své dluhy několikrát zmiňovala.

Jsou postavy českých dějin, o kterých víme přesné datum narození či úmrtí a další důležité mezníky jejich životů. Johana Trčková z Lípy byla po celá staletí téměř neznámou osobností. Zasluhou jejího testamentu i soupisu majetku se objevila zcela v novém světle. Stále pro nás budou některé její etapy života záhadou, ale i tak se ta prázdná místa jejího života zaplnila.

Seznam zkratek

ANM	Archiv Národního muzea
ČMM	Časopis Matice moravské
JSH	Jihočeský sborník historický
MZA	Moravský zemský archiv v Brně
OH	Opera historica
PSH	Pražský sborník historický

Seznam pramenů a literatury

Prameny nevydané

Archiv Národního muzea, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Testament Johany Trčkové z Lípy 1596

Archiv Národního muzea, Genealogická sbírka „H“, Trčkové z Lípy, Inventář Johany Trčkové z Lípy, 1589

Moravský zemský archiv v Brně, A 7 Příznávací berní listy, sign. 307, Johanka Trčková z Lípy a na Brumově, karton č. 5 (páni, z úroků, 1585, sv. Mikuláš, Olomouc)

Moravský zemský archiv v Brně, A 7 Příznávací berní listy, sign. 19, Johanka Trčková z Lípy a na Brumově, Vlachovice, karton č. 5 (páni, z poddaných, židů, svobodných dvořáků, novokřtěnců, z dobytka, obilí, vína), 1585, sv. Mikuláš, Olomouc)

Prameny vydané

JIREČEK, Hirmenegild (ed.), *Obnovené právo a zřízení zemské dědičného království Českého*. Praha 1888

JIREČEK, Josef - JIREČEK, Hirmenegild (edd.), *Zřízení zemská Království českého XVI. věku*. Praha 1882

PORÁK, Jaroslav – KAŠPAR, Jaroslav (edd.), *Ze starých letopisů českých*. Praha 1980

ROHLÍK, Miloslav, *Moravské zemské desky III. sv. řady brněnské 1567-1641*. Praha 1957

Literatura

BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha, 2001

BŮŽEK, Václav, *Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době*, OH 1, 1991, s. 43 - 73

EVANS, Robert, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha 1997

- FEJTOVÁ, Olga, *Knihy v testamentární praxi měšťanů v 17. století*, in: K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven. = Pour une étude des bibliothèques aristocratiques, bourgeoises et conventuelles, České Budějovice 2006, s. 377 - 396
- FEJTOVÁ, Olga, *Příspěvek ke studiu života měšťanské společnosti doby předbělohorské*, in: Hojda, Zdeněk - Pešek, Jiří. - Zilynská, Blanka (edd.), *Seminář a jeho hosté. Sporník prací k 60. narozeninám dr. Rastislava Nového*, Praha 1992, s. 181 - 187
- GEBAUER, Jan, *Staročeský slovník*, Praha 1903
- HLAVÁČEK, Ivan – KAŠPAR, Jaroslav – NOVÝ, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*, Praha 1988
- HRDLIČKA, Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost. Strava na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (1550-1650)*, České Budějovice 2000
- HRUBÁ, Michaela, „Zvonění na sv. Alžbětu.“ *Normy a sociální praxe v životě měšťanek raného novověku*, Praha 2011
- JANÁČEK Josef, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 2003
- JANÁČEK, Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 2003
- KNOZ, Tomáš, *Karel starší ze Žerotína. Don Quijote v labyrintu světa*, Praha 2008
- KOPIČKOVÁ, Božena, *Žena evropského středověku v zajetí své doby. (Několik úvah s důrazem na česko-moravské prostředí)*, in: Milena Lenderová a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 13 - 44
- KOZÁKOVÁ, Anděla, *Právní postavení ženy v českém právu zemském*, Praha 1926
- KRÁL, Pavel, *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty v letech 1550 - 1650*, České Budějovice 2002 (= Monographia historica 2)
- KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004 (= Monographia historica 4)
- KRÁL, Pavel, *Žena a smrt v 16. a 17. století*, in: Milena Lenderová a kol., *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 105-130
- KRÁL, Pavel, *Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století*, in: Česko-slovenská historická ročenka 2001. Materiály z konference *Žena v dějinách novověku*, Brno 2001, s. 157 - 167
- MALÝ, Karel, *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918*, Praha 1988

- NEUDERTOVÁ, Michaela, *Inventář pozůstalosti jako pramen ke studiu ženy*, Documenta Pragensia 13, 1996, s. 153 - 163
- NEUDERTOVÁ, Michaela, *Inventář pozůstalosti jako pramen poznání všedního dne ženy v předbělohorské době*, in: *Žena v dějinách Prahy: sborník příspěvků z konference Archivu hl. m. Prahy a Nadace pro gender studies 1993*, Praha 1996, s. 153 - 162
- ODLOŽILÍK, Otakar, *Karel starší ze Žerotína 1564-1636*, Praha 1936
- Ottův slovník naučný I - XXVIII.*, Praha 1897
- PÁNEK, Jaroslav, *Poslední Rožmberkové - velmoži české renesance*, Praha 1989
- PEŠEK, Jiří, *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, PSH 15, 1982, s. 63 - 92
- POKLUDA, Zdeněk, *Držitelé hradu Brumova*, in: *Zlínsko od minulosti k současnosti* 16, 1999, s. 38-60
- POKLUDA, Zdeněk, *O zlých vrchnostech*, ČMM 121, 2002, s. 287 - 297
- RYANTOVÁ, Marie, *Narízení až za hrob. Testamentární praxe a vyřizování pozůstalosti světských duchovních pražské arcidiecéze v době baroka*, in: *Církev a smrt. Institucionalizace smrti v raném novověku*, Praha 2007, s. 149 - 162
- RYANTOVÁ, Marie, *Polyxena z Lobkovic, Obdivovaná i nenáviděná první dáma království*, Praha 2016
- RYANTOVÁ, Marie, *Život raně novověké šlechtičny v Českém království (právní limity a skutečné možnosti)*, in: Tünde LENGYELOVÁ (ed.), *Žena a právo. Právne a spoločenské postavenie žien v minulosti*, Bratislava 2004, s. 106 - 109
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království Českého XII. Čáslavsko*, Praha 1900
- SKÝBOVÁ, Anna, *Listy bílé paní rožmberské*, Praha 1985
- SLACH, Miroslav, *Kandidatura Viléma z Rožmberka na polský trůn v letech 1573 - 1575*, in: JSH 33, 1964, s. 130 - 148
- SLAVÍK, Jiří – ŠŮLA, Jaroslav, *Po místech posledního odpočinku některých členů šlechtického rodu Trčků z Lípy*, in: *Panorama z přírody, historie a současnosti Orlických hor a podhůří* 22, 2014, s. 33 - 39
- ŠTOVÍČEK, Ivan, *Zásady vydávání novověkých historických pramenů z období od počátku 16. století do současnosti*, Praha 2002

ŠŮLA, Jaroslav, *Dva kšafy Jana Rudolfa Trčky z Lípy*, Stopami dějin Náchodska 5, 1999, s. 159 - 169

VANĚČEK, Václav, *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*, Praha 1974

Seznam příloh

Obr. 1: První strana pozůstalostního inventáře Johany Trčkové z Lípy, 16. 9. 1589 (foto autorka, místo uložení ANM, Genealogická sbírka „H“).

Obr. 2: První strana testamentu Johany Trčkové z Lípy, 16. 9. 1596 (foto autorka, místo uložení ANM, Genealogická sbírka „H“).

Obr. 3: Sekretní pečeť Johany Trčkové z Lípy s erbem Trčků z Lípy pod papírovým krytem (foto autorka, místo uložení MZA, A 7 Příznávací berní listy).

Obr. 3: Sekretní pečeť Johany Trčkové z Lípy s erbem Trčků z Lípy pod papírovým krytem (foto autorka, místo uložení MZA, A 7 Přiznávací berní listy).